

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

VÝUKA HUDEBNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI
ZÁKLADNÍ ŠKOLY Z HLEDISKA AKTIVIZACE ŽÁKŮ

2021

Renata Bradáčová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

**VÝUKA HUDEBNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ
ŠKOLY Z HLEDISKA AKTIVIZACE ŽÁKŮ**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Renata Bradáčová

Učitelství pro základní školy, obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 5. května 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkovat bych chtěla především paní doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za podporu v nelehké životní situaci, za odborné vedení, trpělivost a cenné rady, které mi velice při psaní této práce pomohly. Děkuji také všem učitelkám, které mi poskytly zpětné vazby potřebné pro tuto práci. Tím spíše bych chtěla poděkovat mé rodině, která mě podporovala během celého studia.

OBSAH

ÚVOD	3
1 VÝZNAM HUDBY PRO ŽÁKA PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	4
1.1 HUDBA A JEJÍ FUNKCE	4
1.2 PSYCHOLOGICKÉ PŘEDPOKLADY HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ U ŽÁKŮ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	6
1.2.1 Hudebnost	6
1.2.2 Hudební vlohy.....	7
1.2.3 Hudební schopnosti.....	7
1.2.4 Hudební dovednosti	9
1.2.5 Hudební vývoj dítěte	10
2 SOUČASNÁ KONCEPCE HUDEBNÍ VÝCHOVY Z HLEDISKA AKTIVITY ŽÁKŮ	14
2.1 VZNIK SOUČASNÉ KONCEPCE HUDEBNÍ VÝCHOVY	14
2.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO 1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	15
2.3 MOŽNOSTI AKTIVIZACE ŽÁKŮ Z HLEDISKA OSOBNOSTI UČITELE, METOD A DIDAKTICKÝCH POMŮCEK.....	18
2.3.1 Osobnost učitele.....	18
2.3.2 Výukové metody.....	19
2.3.3 Didaktické pomůcky	20
2.4 STRUKTURA VÝUKOVÉ JEDNOTKY HUDEBNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI ZŠ	21
2.4.1 Příprava učitele na vyučování hudební výchovy	22
3 HUDEBNÍ ČINNOSTI JAKO PROSTŘEDEK AKTIVIZACE ŽÁKŮ	24
3.1 MOTIVAČNÍ PROSTŘEDKY	24
3.2 VOKÁLNÍ ČINNOSTI.....	25
3.3 POSLECHOVÉ ČINNOSTI	25
3.4 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI.....	27
3.5 HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI.....	28
4 DIDAKTICKÉ PŘÍPRAVY NA VYUČOVÁNÍ S AKTIVIZOVÁNÍM ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ	30
4.1 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 1. ROČNÍK	31
4.1.1 Úvodní část	32
4.1.2 Hlavní část	32
4.1.3 Závěrečná část	35
4.1.4 Realizace v terénu a reflexe.....	36
4.2 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 2. ROČNÍK	37
4.2.1 Úvodní část	38
4.2.2 Hlavní část	38
4.2.3 Závěrečná část	41
4.2.4 Zhodnocení zpětných vazeb	41
4.3 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 3. ROČNÍK	43
4.3.1 Úvodní část	44
4.3.2 Hlavní část	44
4.3.3 Závěrečná část	48
4.3.4 Zhodnocení zpětných vazeb	48
4.4 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 4. ROČNÍK	49
4.4.1 Úvodní část	50
4.4.2 Hlavní část	51
4.4.3 Závěrečná část	53
4.4.4 Zhodnocení zpětných vazeb	53
4.5 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 5. ROČNÍK	55

4.5.1	Úvodní část	56
4.5.2	Hlavní část	57
4.5.3	Závěrečná část	59
4.5.4	Zhodnocení zpětných vazeb	60
4.6	CELKOVÉ ZHODNOCENÍ ZPĚTNÝCH VAZEB	61
ZÁVĚR	62
RESUMÉ	63
SUMMARY	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	65
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Ve své diplomové práci se budu zabývat výukou hudební výchovy na prvním stupni základní školy, a to hlavně z hlediska aktivizace žáků. Téma jsem si vybrala, protože mám k hudební výchově velice blízko a mrzí mě, jakým způsobem se na mnoha základních školách vyučuje. Když jsem bývala žákyní na základní škole, výuka probíhala pouze formou zpěvu. S kvalitním vedením výuky jsem se setkala až na Střední škole pedagogické v Mostě, kde jsem se seznámila s prací s hlasem, rytmem, poslechem, hudebními nástroji a hudebně pohybovými cvičeními. Bohužel jsem se s těmito činnostmi v praxi nesešla na prvním stupni základních škol, pouze v mateřských školách. Tato skutečnost mě motivovala se více o hudební výchovu zajímat, pokud jsem mohla, tak jsem ji chtěla učit i na praxích. Bohužel jsem nedostala příliš mnoho příležitostí, ale věřila jsem, že i s pomocí této práce to napravím. Naneštěstí se do našich životů vmísil koronavirus a připravené výukové jednotky jsem nemohla aplikovat v praxi. Chtěla bych se stát učitelkou, která bude využívat celé spektrum činností, které hudební výchova nabízí.

V diplomové práci se zaměřím na význam hudební výchovy pro žáky mladšího školního věku. Na současné koncepci hudební výchovy je mi blízko, že jejími hlavními principy jsou aktivita žáků a jejich tvořivost. Rámcový vzdělávací program akcentuje tvořivé činnosti jako základ a východisko výuky předmětu Hudební výchova na základní škole, stejně jako na všech dalších typech a stupních všeobecně vzdělávací školy. Ze své krátké praxe i z informací učitelů vím, že zajistit aktivitu žáků v průběhu vyučování není jednoduché. Chci se ve své práci zaměřit na zjištění podmínek, za jakých se daří aktivizovat žáky a navrhnout vyučovací postupy na pěti modelech výukových jednotek pro všechny ročníky základní školy. Tyto modely byly plánované také ověřit v terénu škol, bohužel se musím spokojit se zpětnou vazbou na výukové jednotky učitelů hudební výchovy na 1. i 2. stupni základních škol. Pouze přípravu pro 1. ročník jsem odučila v roce 2018, v té době jsem se o toto téma již zajímala. Pro každou další přípravu na výukovou jednotku plánuji získat dvě zpětné vazby od odlišných učitelů a tyto zpětné vazby zhodnotit. Ve dvou jednotkách (4. a 5. ročník) se přizpůsobím současné situaci a sestavím je bez vokálních činností (kvůli přenosu koronaviru je zakázán zpěv).

Cílem práce je sestavit pět výukových jednotek s aktivizací žáků pro každý ročník na 1. stupni ZŠ na základě studia odborné literatury, následně zanalyzovat a zhodnotit zpětné vazby od učitelů.

1 VÝZNAM HUDBY PRO ŽÁKA PRVNÍHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Hudba je pro žáky prvního stupně, tak jako pro nás ostatní, velmi důležitá. Nejen pro aktivizaci ve škole, ale pokud se dnes porozhlédneme po svém okolí, můžeme vidět děti v mladším školním věku, které mají ve svých uších sluchátka. Jelikož sluchátka převážně slouží k tomu, aby nám zprostředkovala hudbu, tak se můžeme domnívat, že děti při poslechu hudby zažívají příjemné pocity. Hudba v nás dokáže probudit jakýkoliv pocit, nemusí to být tedy jen pocit příjemný, ale myslím si, že většina z nás poslouchá hudbu právě proto, abychom se cítili dobře, v některých případech dokonce lépe než před poslechem hudby.

František Sedlák popsal význam hudby pro rozvoj člověka a zdůraznil, že hudba je velice užitečná. „*A přece již antičtí filozofové a jejich školy pochopili a zdůraznili význam hudby v rozvoji lidské osobnosti. Pythagorejci využívali již tehdy hudbu k psychoterapii. Platón v celém svém výchovném systému přisuzuje hudbě veliký význam, cení ji nejvýše ze všech umění pro její řád a harmonii rytmů a zvuků, proto, že pouze nenapodobuje a nezobrazuje, ale vniká do podstaty a řádu věcí. Podle Platóna se hudba spojuje s lidskou přirozeností, zušlechťuje ji a vede k poznání krásy. Aristoteles tvrdí, že člověk má vrozený smysl pro rytmus a melodii. Proto na něho hudba působí, může mu poskytnout radu i „očistu“ od nepříjemných a tísnivých psychických stavů (tzv. katarze).*“¹

1.1 HUDBA A JEJÍ FUNKCE

Hudba plní u člověka celou řadu funkcí, můžeme tedy hovořit o mnohofunkčnosti hudby. V publikaci Františka Sedláka² se setkáváme s těmito funkcemi: estetická, poznávací, psychologická, fyziologická, specifické osvojování světa pomocí hudby, terapeutická a sociální. Krátce se o těchto funkcích zmíním.

Estetická funkce: Estetika je nauka o krásnu, hudba je schopna v nás vyvolat estetický hudební prožitek, působí na naše emoce a obohacuje nás. „*U hudebně připraveného posluchače uvádí do pohybu všechny bytostné jeho síly, vnitřně přetváří a ovlivňuje jeho psychický život.*“³

¹ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 16.

² SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole* Vyd. 2. Praha : SPN, 1983.

³ Tamtéž, str. 16.

Poznávací funkce: Pomocí hudby můžeme rozvíjet naši paměť, pozornost, představivost, myšlení i řeč. S žáky můžeme rozvíjet pozornost a paměť například rytmickým cvičením, žákům předvedeme rytmické cvičení, žáci si ho zapamatují a poté sami předvedou. Žáci si rozvíjejí paměť už jen tím, že si musí zapamatovat text nové písně.

Psychologická a fyziologická funkce: Účinek hudby má podle Sedláka dynamogenní charakter, hudba dokáže působit na celou osobnost od jejího základu. Rytmus podněcuje pohybové a taneční reakce, melodie působí na naši citovou oblast.

Hudba působí především na naše pocity, vyvolává v nás různé emoce a nálady. Zpěvem zlepšujeme funkci hlasového ústrojí a urychlujeme vyšší nervovou činnost. Používáním hudebních nástrojů si tříbíme sluch a zrak.

Specifické osvojování světa: Touto funkcí rozumíme poznávání a osvojování si světa specifickým způsobem. Poznání poté sdělujeme jiným lidem pomocí hudby, hudba je tedy určitým prostředkem mezilidského dorozumívání.

Terapeutická: Lidé v naší společnosti čím dál více trpí duševními poruchami, protože se neustále zvyšují nároky na duševní schopnosti. Nabízí se možnost vyzkoušení účinků muzikoterapie, která nám může pomoci v oblasti duševní hygieny. Užitím hudby můžeme docílit pozitivních změn v celé osobnosti jedince.

Sociální: „*Hudba jako výrazný společenský jev se uskutečňuje vždy v jistém sociálním kontextu.*“⁴ Lidé si již dříve zpívali při práci, aby sjednotili pohyby při pracovních úkonech. Jestliže se vrátím k funkci specifického osvojování světa, kde se hovoří o jistém dorozumívání mezi lidmi hudbou, tímto také hudba plní svou sociální funkci.

Jak jsem již popsala v úvodu této kapitoly, hudba nemusí působit pouze kladně. Pokud hudbu budeme užívat nadbytečně nebo uděláme špatný výběr, můžeme tím znehodnotit její prožitek, tím i ovlivnit **aktivitu** žáků ve výukové jednotce. Při vyučování hudební výchovy učitelé usilují o to, aby hudba plnila u žáků všechny uvedené funkce. Žáci se seznamují s lidovými, umělými a instrumentálními písněmi, které musí být vhodně zařazeny do hudebních činností tak, aby umožnily interakci dítěte s hudbou. **Sociální** funkci plníme v každé výuce hudební výchovy, protože probíhá v kolektivu, můžeme také zadat skupinovou práci, kde se kolektiv ještě více utužuje. Myslím si, že je také příhodné zmínit sbory na základních školách, kde se prohlubuje vztah k hudbě, který je velmi důležitý pro

⁴ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole* Vyd. 2. Praha : SPN, 1983, str. 18.

estetickou funkci. Učíme také žáky se dorozumívat hudbou, rozdáme různé hudební nástroje a vytvoříme dvojice. Každá dvojice nám předvede rozhovor, který probíhá prostřednictvím hudebních nástrojů (předvádím i v připravených výukových jednotkách). Touto aktivitou žáky můžeme přivést k uvědomění, že hudba vyjadřuje různé pocity, a že na každého může působit jinak. Plníme tím funkci **specifického osvojení světa**, ale také **psychologickou**. Hudba nám umožňuje relaxovat, uvolnit celé tělo, anebo naopak rozhybe celé tělo i mysl, a o to se snažíme v hudebních činnostech.

1.2 PSYCHOLOGICKÉ PŘEDPOKLADY HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ U ŽÁKŮ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

„Za hudební činnost, v pravém slova smyslu považujeme vlastní komunikaci jedince s hudbou, která probíhá ve sféře percepční, reprodukční či produkční a je charakterizována nejenom psychickými, ale i behaviorálními obsahy.“⁵ Žáci tedy mohou hudbu pouze vnímat, přijímat (receptivní), mohou také zpívat nebo hrát to, co už znají, co slyšeli nebo podle not (reprodukční), anebo mohou hudbu samostatně tvořit.

Pro správný hudební vývoj je důležité hudebně podnětné prostředí. Zpravidla se děti s hudbou setkávají ještě v prenatálním období, konkrétně ve třetím trimestru plod rozlišuje různé zvuky a reaguje na ně (hudba, hlasy). Ke konci těhotenství se děloha ztenčuje, což může zvukové podněty ještě více zesilovat.⁶ Myslím si, že pokud je dítě schopné hudbu vnímat, a dokonce si zapamatovat melodii úryvku, může dokazovat, že je hudba pro náš vývoj velmi důležitá.

1.2.1 HUDEBNOST

Hudebnost je soubor hudebních schopností. Řada autorů (Sedlák, Lýsek, Daniel, aj.) tvrdí, že každé dítě v sobě hudebnost má, ale musí na ně prostředí pozitivně působit, rodiče by si s dětmi měli doma zpívat a jinými způsoby je hudebně rozvíjet.

Hudebnost by se neměla zaměřovat s hudebním nadáním. *„Hudební nadání by mělo být chápáno jako svérázné spojení hudebních schopností s výrazným podílem dědičných a vrozených dispozic, které umožňují hudební projevy a činnosti na vysoké až profesionální*

⁵ SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2, str. 47.

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha : Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1, str. 64.

úrovni.“⁷ Zatímco hudebnost chápeme jako sjednocení hudebních schopností, které umožňují vykonávat hudební činnosti, navázat vztah člověka k hudbě a rozvíjet svůj zájem o hudbu různých druhů a žánrů. V běžném školním prostředí se s hudebně nadanými dětmi spíše nesetkáváme, ale základní **míru hudebnosti** mají v podstatě všechny děti.

Myslím si, že existuje minimum lidí, kteří by měli k hudbě záporný vztah. Rozvoj hudebnosti také zlepšily nové způsoby nahrávání, každý si v pohodlí domova může nahrát svou píseň za celkem nenáročných podmínek. Jsme s hudbou citově svázáni, posloucháme ji, pokud jsme smutní nebo naopak veselí, posloucháme ji téměř každý den. Na koncertu můžeme vidět, jak si lidé podupávají nohou a pohupují se do rytmu. Hudba nás **aktivizuje**, tohle bychom měli pochopit a vhodné aktivity (hudební činnosti) zařazovat do výuky hudební výchovy, protože se domnívám a souhlasím s tím, že hudebnost je v každém z nás, jen záleží na tom, jak ji rozvineme.

1.2.2 HUDEBNÍ VLOHY

Hudební vlohy jsou základem hudebních schopností. Jsou to tedy naše vrozené a dědičné dispozice, které můžeme rozvinout právě ve schopnosti, mají základ v anatomických a neurofyziologických zvláštnostech mozku a jeho funkcích. U výrazných vloh můžeme hovořit o talentu či nadání. Nadaného jedince poznáme tak, že má zvýšený zájem o hudbu, může se učit rychleji, je motivován překonávat různé překážky.⁸ Vlohy jsou ovlivňovány výchovou, vzděláváním a prostředím, ve kterém se dítě nachází.

Při výuce ve stejné třídě se vlohy vyvinou ve schopnosti dříve a snadněji u lépe disponovaného dítěte. Každé dítě má tedy jiné předpoklady pro hudební výchovu. Tyto rozdíly můžeme vyrovnávat individuální výukou a vhodně vybranými činnostmi, které žáky aktivizují.

1.2.3 HUDEBNÍ SCHOPNOSTI

Hudební schopnosti se tedy vyvinou z vloh působením vnějšího prostředí. „Schopnost můžeme považovat za relativně stálou psychickou vlastnost, složitou vnitřní podmínku, která umožňuje snadno se učit a dosáhnout činností a dovedností v dané oblasti.“⁹ Hudební schopnost nepodléhá pouze vlohám, ale záleží také na čase, věku dítěte

⁷ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 36.

⁸ Tamtéž, str. 30.

⁹ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985. ISBN 14-440-88, str. 28.

a prostředí. Musíme chápat, že schopnosti jsou na sebe vázané, podmiňují a ovlivňují se navzájem. V každé hudební činnosti se využívá vícero schopností, některé jsou podstatnější než ty ostatní, podřazené. V adekvátních životních situacích mohou také vzniknout nové schopnosti.¹⁰

Hudebními schopnostmi se zabývala řada autorů (například Boris Michajlovič Těplov, Carl Seashore, Paul Michel a další), uvedu pouze klasifikaci Františka Lýska, která je vyhovující pro školní praxi na prvním stupni.

Klasifikace hudebních schopností podle F. Lýska:¹¹

Hudební sluch je základní hudební schopnost, která umožňuje rozlišování základních vlastností tónů (těmi jsou výška, hlasitost, délka a barva) a hudebních útvarů.

Rytmické cítění je schopnost v hudební výchově nezbytná, umožňuje nám aktivně prožívat hudbu, emocionálně se na ni napojit. Je to schopnost vnímat a emocionálně prožívat metrum, rytmické časové vztahy a pulzaci ve spojení s ostatními hudebně výrazovými prostředky a adekvátně na ně reagovat tělesným pohybem.

Tonální cítění je schopnost, která nám umožňuje prožívání tonality (tonální tónové organizace) a tonálních vztahů (melodické a harmonické vztahy mezi stupni v tónině).

Harmonické cítění můžeme označit za vyšší stupeň tonálního cítění. Harmonické cítění spočívá ve schopnosti analyzování akordů, určování jejich sledů a harmonických funkcí ve skladbě a rozlišování konsonancí a disonancí.

Hudební paměť je schopnost, která umožňuje si zapamatovat vnímanou hudbu a znovu si ji vybavit, poznat.

Hudební představivost spočívá ve schopnosti vytváření hudebních představ a pracování s nimi v hudebních činnostech. Hudební představy vychází z kvality hudebních vjemů.

Hudební tvořivost umožňuje žákům vyjádřit jejich pocity v hudbě, mohou vytvořit na základě svých pocitů nová výrazová spojení nebo třeba vymyslet tanec k nějaké skladbě.

¹⁰ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985. ISBN 14-440-88, str. 29.

¹¹ LÝSEK, František. *Metodika hudební výchovy v 1.-5. ročníku ZDŠ: učebnice pro pedagogické fakulty*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1975, str.13-18.

Žáci mohou brát tvořivou činnost jako hru, je pro ně jednodušší oplývat tvůrčími nápady než pro nás dospělé, protože u žáků postrádá tvořivá činnost vědomé pracovní úsilí.¹²

Celkově tvůrčí schopnosti obohacují náš život, obecně lze říct, že „*Tvořivé vyučování rozvíjí především schopnosti tvořivého myšlení, motivaci k tvořivé činnosti a k učení se, imaginaci a fantazii zájmy o tvořivé aktivity, tvořivé dovednosti a poskytuje žákům možnost prožívat pocity sebeuspokojení, seberealizace a sociálního ocenění vlastní tvořivé produkce.*“¹³

Emocionální vnímavost pro hudbu je schopnost vžít se do hudby. Pokud skladatel zažíval u skládání hudby určité pocity, tak je v síle hudby je přenést i na posluchače. Každý jedinec může stejnou skladbu vnímat odlišně, někteří se do skladby vžijí intenzivně, jiní nikoliv.

Hudební myšlení je pro žáky prvního stupně základních škol složitou záležitostí, poněvadž je často abstraktní, přesto je vhodné už na začátku školní docházky žáky uvádět do počátků hudebního myšlení.¹⁴

Pro žáky prvního stupně je tedy důležité do výuky zařazovat **vhodné hudební činnosti**, ve kterých se budou rozvíjet jejich hudební schopnosti. Přestože jsou hudební schopnosti stálé, nezůstávají beze změny, jejich kvalita závisí na věku a na vhodně podnětném prostředí. Ve školním prostředí je tedy potřeba zajistit dostatek podnětů k realizaci hudebních aktivit, aby se každý žák podle svých individuálních schopností do těchto aktivit zapojil. Schopnosti se rozvíjí po celý život, avšak nejvýznamnějším obdobím je období předškolního a mladšího školního věku, rozvíjí se i vztah žáka k hudbě a ve velké míře se rozvíjí tvořivost dítěte, která se v hudební výchově může významně zapojit v hudebních činnostech.

1.2.4 HUDEBNÍ DOVEDNOSTI

Jak už napovídá název, dovednost naznačuje, že něco dovedeme. Hudební dovednosti jsou cvikem a učením získané kompetence, které nám umožňují vykonávat uvědomělé

¹² KURKOVÁ, Libuše. *Dětská tvořivost v hudbě a pohybu: pro lidové školy umění : didakticko-metodický text pro 1. stupeň hudebních a tanečních oborů lidových škol umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, str. 9.

¹³ LOKŠOVÁ, Irena. *Tvořivé vyučování*. Praha: Grada, 2003. Výchova a vzdělávání. ISBN 80-247-0374-2, str. 9.

¹⁴ LÝSEK, František. *Metodika hudební výchovy v 1.-5. ročníku ZDŠ: učebnice pro pedagogické fakulty*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1975.

činnosti, a to úspěšně, správně, účelně a rychle.¹⁵ Prostřednictvím hudebních činností si žák rozvíjí a upevňuje hudební dovednosti a návyky. Stručně se zde tedy o dovednostech zmíním.

Hudební dovednosti se utvářejí senzomotorickým učením, jehož podstatou je vzájemná souhra smyslových orgánů. Postupným opakováním jednotlivých naučených prvků se vytváří podmíněný reflex, u náročnějších pohybů se vytvoří systém reflexů (dynamický stereotyp).¹⁶

Utváření dovedností ovlivňuje také míra motivace, která u žáků vzbuzuje chuť se učit. Abychom žáky dostatečně motivovali k hudebním úkonům, je důležité „upustit uzdu“ jejich fantazii, která je dostatečně motivující. Žáky je nutné při jejich práci samozřejmě usměrňovat, ale nesmíme zapomínat na hudební tvořivost.

Hudební činnosti by měly rozvíjet žákovy hudební dovednosti tak, aby on sám mohl hudbu vykonávat, poslouchat a také i tvořit. S žáky mladšího školního věku je důležité ve výuce obměňovat snadné a náročné aktivity, aby udrželi pozornost, pokud vidíme, že pozornost klesá, tak musíme využít vlivu **motivace**. Pozornost je při učení se dovednostem velice důležitá. U jednotlivé třídy je důležité zhodnotit, jak na tom je jejich úroveň osvojených dovedností a podle toho vybírat činnosti, které umožní dovednosti lépe **osvojovat**.

1.2.5 HUDEBNÍ VÝVOJ DÍTĚTE

Učitel na prvním stupni základních škol by měl mít povědomí o základních znacích hudebního vývoje dítěte od narození do šesti let, aby poznal v hudebních činnostech, zda žák není na nižší vývojové úrovni, a to může ovlivnit jeho zapojení do výuky. V prvních šesti letech života se hudební vývoj váže s rozvojem sluchu, hlasu a s tvorbou zvukové stránky řeči. Hudební projevy se spojují s rytmickými pohyby a motorikou dětského těla.¹⁷

¹⁵ HOLAS, Milan. *Didaktika profesionální hudební výchovy*. Praha : Ritornel, 1999. ISBN 80-902-638-0-1.

¹⁶ HOLAS, Milan. *Didaktika profesionální hudební výchovy*. Praha : Ritornel, 1999. ISBN 80-902-638-0-1.

¹⁷ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985. ISBN 14-440-88, str. 38.

Období od narození do 6 let

První projevení hlasového orgánu je křik při narození. Tento křik je nepodmíněným reflexem na změnu prostředí, teploty. Ve třetím měsíci dítě začíná aktivně sluchově vnímat, rozvoj sluchové funkce je velmi důležitý pro hlasový projev dítěte. Dítě se za zvuky otáčí, snaží se najít zdroj podnětu. V šestém až osmém měsíci děti opakují a poté napodobují slabiky, slova. Ve třetím roce se objevuje mluvozpěv (zpívaná řeč), rozumíme tím spojení dětské řeči se zpěvem.

Od tří do šesti let se podle Sedláka¹⁸ rychle rozvíjejí schopnosti výškově rozlišovat tóny a hudební útvary. V tomto období je pro rozvoj velice důležité hudebně podnětné prostředí. S vývojem řeči se vyvíjí i sluch, přidává se i pohyb, pohybem si děti prohlubují prožitky z hudby, rozvíjejí také svoji fantazii. V tomto věku mají děti veliký zájem o hudbu. Žáky bychom měli stimulovat například hudebními hrami, do nichž bychom měli zahrnout všechny hudební činnosti.

Období mladšího školního věku (6. – 10. rok)

Vstup dítěte do školy je velmi důležitý pro další hudební rozvoj. Žáci v tomto věku se více začínají zajímat o zpěv, o hru na hudební nástroje nebo třeba i o poslouchání hudby. Stupeň hudebního vývoje se může u dětí významně lišit, záleží na tom, jakou kvalitní hudební výchovou prošly v mateřské škole a také na tom, jak dlouho mateřskou školu navštěvovaly. Tyto rozdíly mohou učitelům znesnadňovat práci v kolektivu. K méně hudebně vyvinutým dětem se poté musí přistupovat individuálně, musí se jim zadávat činnosti, na které svými schopnostmi dosáhnou. Můžeme tedy mluvit o takzvané hudební připravenosti. Toto období „je označováno jako etapa biologické a psychické akcelerace, s dynamickým rozvojem psychických i somatických funkcí dítěte.“¹⁹

Kvalitní hudební výchova rozvíjí u žáků také poznávací procesy, rozvíjí se **vnímání**; **pozornost**, která se u poslechu mění z bezděčné na úmyslnou; **představitivost**, která je důležitá k aktivnímu vnímání skladeb a také k vokální intonaci; a také **paměť**. Žákům nejdříve může dělat problémy zachycování výškových pohybů melodie a její rytmické členění. V 10 až 11 letech dochází k přechodu vnímání dospělého.

¹⁸ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985. ISBN 14-440-88, str. 40.

¹⁹ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. Plzeň : Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-261-6, str. 58.

Další hudební schopnosti, které se rozvíjejí v tomto věku, vycházela jsem z publikace F. Sedláka a R. Siebra.²⁰

Hudební sluch: Podle autorů většina žáků mladšího školního věku dokáže rozlišit výšku tónů, ale jsou mezi nimi značné rozdíly. Někteří žáci však poznají pouze větší výškové rozdíly mezi tóny. U dětí se s osvojováním řeči rozvíjí citlivost pro tónovou barvu (témbr). Rozvíjí se také citlivost k síle tónů.

Hudební představivost: Žáci si dokážou vytvářet hudební představy již v předškolním věku, jedná se hlavně o rytmický obrys melodie a metrické akcenty.

Rozvoj pěveckého hlasu: Jelikož mají žáci mladšího školního věku menší kapacitu plic, tak pěvecké dýchání není zcela vyvinuto, to ovlivňuje jejich pěvecký projev. Během školní docházky se postupně zvětšuje rozsah dětského hlasu a zlepšují se pěvecké schopnosti.

Tonální citění: „*Tonální citění se může rozvíjet jen tehdy, byl-li vytvořen počitek hudební výšky a výškových vztahů mezi tóny.*“²¹ U dětí se rozvíjí už v mateřské škole, proto úkoly, které se týkají tonálního citění jsou pro žáky jednoduché na splnění.

Hudební paměť: Žáci si melodii dokážou často velice živě vybavit, avšak nedokážou ji už reprodukovat. Žáci v prvních dvou ročnících nezvládnou při vnímání rozdělit hudební útvar a srovnávat jeho části (obměňují motivy, zachytí jen hrubý obrys melodie...). Ve 3. a 4. ročníku dochází již cílevědomému zapamatování a žáci dokážou kontrolovat zpěv a opravovat sebe i spolužáky.

Harmonické citění: Žáci před 9. rokem většinou neslyší rozdíl mezi konsonancí a disonancí, nerozpoznají ani chybný doprovod. Abychom harmonické citění rozvíjeli, je vhodné zařazovat do výuky vícehlas.

Rytmické citění: Šestiletí až sedmiletí žáci zvládnou reagovat na charakter hudby tělesnými pohyby. I rytmické citění se může trénovat, pokud budeme zadávat vhodná rytmická cvičení (pochodování, hra na bubínek, hra na hudební nástroj).

Hudební myšlení: Žáci dokážou rozvinout procesy a operace jen v základní podobě.

²⁰ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985.

²¹ Tamtéž, str. 65.

Pokud žákům nabídneme širokou škálu vhodně motivovaných aktivit, které umožňují předvést jejich vlastní kreativní řešení, můžeme v jejich hudebním vývoji dosáhnout znamenitých výsledků. Rozvíjíme tím hudební tvořivost žáků, která je důležitá k jejich seberealizaci. Měli bychom se snažit „*vytvořit pevné pěvecké návyky u všech dětí, rozezpívat kolektivy tříd, vytvořit schopnost soustředěného poslechu přiměřených hudebních skladeb, kultivovat hudbou tělesné pohyby a rozvíjet motoriku potřebnou ke hře na hudební nástroje.*“²²

Shrnutí první kapitoly

V této kapitole jsem se zabývala funkcemi hudby, které rozvíjí osobnost v mnoha směrech. Učitel by měl usilovat o to, aby se v každé výukové jednotce plnilo co nejvíce funkcí hudby, žáci získávají vztah k hudbě a na výuku hudební výchovy by se měli těšit.

Pokusila jsem se shrnout základní triádu hudebnosti, jejíž znalost je k aktivizaci žáků důležitá. Je nutné těmito znalostmi disponovat při plánování výuky s konkrétní třídou, s konkrétními žáky, abychom věděli, jaké činnosti můžeme do výuky zařadit.

Věnovala jsem se základním znakům hudebního vývoje a s tím také spojený rozvoj hudebních schopností, které zařazujeme do hudebních činností, ve kterých dochází k aktivizaci žáků.

V další kapitole se zaměřím na současnou koncepci hudební výchovy, objasním, co je aktivizace žáků. Zaměřím se také na metody a didaktické pomůcky, jejichž výběr hraje při aktivizaci žáků významnou roli. Osobnost učitele je při aktivizaci žáků velmi zásadním elementem, měl by umět žáky zaujmout, motivovat a rozvíjet.

²² SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2, str. 364.

2 SOUČASNÁ KONCEPCE HUDEBNÍ VÝCHOVY Z HLEDISKA AKTIVITY ŽÁKŮ

Pojem aktivizace se často definuje jako podněcování k činnosti, tedy slovo aktivita je rovnocenné ke slovu činnost. Já osobně si pod pojmem aktivizace představím, že se vše v našem těle uvádí do pohybu, naše myšlenkové pochody, rovněž tělesné pohyby. Představím si nějaký podnět, který nás "rozhybe" ve všech směrech, rozvíjí tedy naši osobnost. Žáci by podle mého názoru neměli ve výukových jednotkách hudební výchovy pouze pasivně přijímat informace od učitele a výuce přihlížet. Měli bychom je podporovat v tvořivosti, ve vymýšlení originálních nápadů, a hlavně k průbojnosti tyto nápady prezentovat. Žáci by se ve výuce určitě neměli stydět, protože pak můžeme o tyto skvělé nápady přijít. V hudební výchově se pod pojmem aktivita skrývají čtyři hudební činnosti, které jsou základem celé současné koncepce. Hlavními principy současné koncepce jsou tedy aktivita a tvořivost žáka, o koncepci pojednám v následujících odstavcích.

2.1 VZNIK SOUČASNÉ KONCEPCE HUDEBNÍ VÝCHOVY

Během 60. let 20. století předcházelo vzniku současné koncepce hudební výchovy zjištění, že stávající podoba hudební výchovy žáka **nerozvíjí komplexně**. V této době osnovy vymezily složky hudební výchovy, které se dělily na složku hlavní, která zahrnovala zpěv a poslech hudby a složku doplňující, která zahrnovala potřebnou hudební nauku. Postupně se však začaly projevovat nedokonalosti nových osnov. Hlavním problémem byla oddělenost složek a jejich začlenění do hudebně výukového procesu učitelů. Učitelé byli často nekvalifikovaní, nedostávalo se prostoru tvořivosti a klesal zájem o hudební výchovu. Činnosti probíhaly bez aktivního zapojení žáků.²³

Vnik současné koncepce hudební výchovy významně ovlivnila inspirace v zahraničí. Na konferenci v Budapešti v roce 1964 Wilhem Keller předvedl práci s **Orffovou metodou**. Po setkání v Praze se ihned začalo pracovat na České Orffově škole, která je adaptací na Orffův Schulwerk. Byla vytvořena Petrem Ebenem a Iljou Hurníkem, kteří ji experimentálně prověřovali u šestiletých dětí tři roky. Tato metoda představuje sjednocení řeči, zpěvu, poslechu hudby, hry na hudební nástroje a tance. Je to metoda **aktivizační**, žáci pouze neopakují vzory po učitelích, ale metoda pracuje s projevením každého žáka, rozvíjí jeho hudební cítění, kreativitu a schopnost improvizovat. Inspirací současné koncepce byl

²³ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole* Vyd. 2. Praha : SPN, 1983, str. 61-62.

také systém **Zoltána Kodálye** z Maďarska, který vycházel z vokálně intonačního výcviku, jenž měl být hlavně prostředkem hudebního rozvoje žáků. Na tomto základě se vytvářela ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze nová koncepce hudební výchovy, která vstoupila v platnost schválením nových učebních osnov a učebnic v roce 1976/77, v souladu s přestavbou naší základní školy.²⁴

Základními principy nové koncepce je **aktivita** a **tvořivost** žáka v hudebních činnostech, tyto principy jsou platné i v současném Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Koncepce zvyšuje nároky na učitele i na žáka a snaží se o jeho všestranný hudební rozvoj, aby se žák rozvíjel po smyslové, citové, etické a myšlenkové stránce, což se podle mého názoru ve výuce hudební výchovy stále nedaří.²⁵ Systém hudebních činností je tvořen činnostmi **vokálními, poslechovými, instrumentálními a hudebně pohybovými**.

Hudební výchova se podle mého názoru stále v praxi uchopuje jako méně významný předmět, kde se pouze zpívá, leckdy se zařadí nějaký poslech nebo se žáci nepatrně seznámí s hudebními nástroji a objeví jejich půvab. Žákům tedy není dáván prostor k tvořivosti a k všestrannému hudebnímu rozvoji. Já pevně doufám, že se učitelé začnou v hudební výchově dále vzdělávat a budou žáky více zapojovat do dění výukové jednotky.

2.2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO 1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) vymezuje učivo a očekávané výstupy pro jednotlivá období. Naposledy byl aktualizován v lednu 2021, kde se změny lehce dotkly také hudební výchovy, a to konkrétně očekávaných výstupů i učiva. Vzdělávací obor Hudební výchova je zařazen do vzdělávací oblasti Umění a kultura, která „*umožňuje žákům jiné než pouze racionální poznávání světa a odráží nezastupitelnou součást lidské existence...*“²⁶

Žák je veden pomocí **hudebních činností** k porozumění hudbě, k aktivnímu vnímání hudby a vytváření vztahu k hudbě. Tyto činnosti se navzájem ovlivňují, doplňují a rozvíjí žákovu hudebnost.

²⁴ SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Vyd. 2. Praha : SPN, 1983, str. 62-63.

²⁵ Tamtéž, str. 66.

²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-21-04], str. 85. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

Z očekávaných výstupů uvedené v RVP ZV pro Hudební výchovu vyplývá, jaké činnosti bychom měli do výuky zařazovat pro rozvoj schopností a dovedností. Je zde také brán zřetel na individuální rozdíly, je několikrát zdůrazněno, že vše žák provádí v rámci svých možností. Pokud se poohlédnu za principy současné koncepce, tak v RVP ZV se s nimi samozřejmě pracuje, je zde kladen důraz na žákovu tvořivost a jeho **aktivní** zapojení do výuky.

Považuji za důležité sem vložit výňatek²⁷ učiva konkrétních hudebních činností, ze kterého budu vycházet při tvoření příprav na vyučování. Tento výňatek je vložen bez mých zásahů.

Vokální činnosti

- pěvecký a mluvní projev – pěvecké dovednosti (dýchání, výslovnost, nasazení a tvorba tónu, dynamicky odlišený zpěv), hlasová hygiena, rozšiřování hlasového rozsahu
- hudební rytmus – realizace písni ve 2/4, 3/4 a 4/4 taktu
- dvojhlas a vícehlas – prodleva, kánon, lidový dvojhlas apod.
- intonace, vokální improvizace – diatonické postupy v durových a mollových tóninách (V., III. a I. stupeň, volné nástupy VIII. a spodního V. stupně apod.), hudební hry (ozvěna, otázka–odpověď apod.) záznam vokální hudby – zachycení melodie písni pomocí jednoduchého grafického vyjádření (např. linky), nota jako grafický znak pro tón, zápis rytmu jednoduché písni, notový zápis jako opora při realizaci písni

Instrumentální činnosti

- hra na hudební nástroje – reprodukce motivů, témat, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten, keyboardů apod.
- rytmizace, melodizace, hudební improvizace – tvorba předeher, meziher a doher s využitím tónového materiálu písni, hudební doprovod (akcentace těžké doby v rytmickém doprovodu, ostinato, prodleva), hudební hry (ozvěna, otázka–odpověď), jednodílná písňová forma (a–b)
- záznam instrumentální melodie – čtení a zápis rytmického schématu jednoduchého motivku či tématu instrumentální skladby, využití notačních programů

²⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-28-04], str. 90. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

Hudebně pohybové činnosti

- taktování, pohybový doprovod znějící hudby – dvoudobý, třídobý a čtyřdobý takt, taneční hry se zpěvem, jednoduché lidové tance
- pohybové vyjádření hudby a reakce na změny v proudu znějící hudby – pantomima a pohybová improvizace s využitím tanečních kroků
- orientace v prostoru – utváření pohybové paměti, reprodukce pohybů při tanci či pohybových hrách

Poslechové činnosti

- kvality tónů – délka, síla, barva, výška
- vztahy mezi tóny – souzvuk, akord
- hudební výrazové prostředky a hudební prvky s výrazným sémantickým nábojem – rytmus, melodie, harmonie, barva, kontrast a gradace, pohyb melodie (melodie vzestupná a sestupná), zvukomalba, metrické, rytmické, dynamické, harmonické změny v hudebním proudu
- hudba vokální, instrumentální, vokálně instrumentální, lidský hlas a hudební nástroj
- hudební styly a žánry – hudba taneční, pochodová, ukolébavka apod.
- hudební formy – malá písňová forma, rondo, variace
- interpretace hudby – slovní vyjádření (jaká je to hudba a proč je taková)

V tomto výňatku je několikrát zmíněno slovo improvizace, která představuje žákovi vlastní tvůrčí činnost bez přípravy. Domnívám se, že je potřeba do výuky zařazovat prvky improvizace, aby žák opravdu byl **aktivním** činitelem vyučování. Tvořivostí a schopností improvizovat by podle mého názoru určitě měl disponovat také učitel, aby pro žáky připravil zajímavé výukové jednotky, které by žáky všestranně rozvíjely. Mám za to, že nejvýznamnějším cílem hudební výchovy je vzbudit zájem žáků o hudbu, který můžeme vzbudit právě aktivním zapojováním do výuky.

Na základě RVP ZV si každá škola vytváří svůj školní vzdělávací program (ŠVP), kterým se učitelé řídí a ve kterém se učivo stává již závazným.

2.3 MOŽNOSTI AKTIVIZACE ŽÁKŮ Z HLEDISKA OSOBNOSTI UČITELE, VÝUKOVÝCH METOD A DIDAKTICKÝCH POMŮCEK

Myslím si, že v dnešní době moderních technologií existuje řada způsobů, jak aktivizovat žáky ve školním prostředí. Žák ve výuce rozvíjí svou tvořivost právě tehdy, když je výuková jednotka poutavá a správně sestavená. Záleží na osobnosti pedagoga, na jeho vztahu k hudbě a na jeho zkušenostech, ale samozřejmě také na jeho výběru vhodných výukových metod k aktivizaci žáka, a také didaktických pomůcek.

2.3.1 OSOBNOST UČITELE

Každý správný učitel by se měl ve své učitelské praxi dále rozvíjet, přizpůsobovat se současným požadavkům společnosti, tím tak zajistit všestranný rozvoj žáka nejen v hudební výchově. Přesto si myslím, že řada učitelů nemá potřebu se v hudební oblasti dále rozvíjet, hledat nové způsoby, jak aktivizovat žáky. Čím to je? Myslím si, že je to hlavně tím, že učitelé nemají příliš mnoho času se rozvíjet ve všech předmětech, které učí na prvním stupni základní školy, a protože hudební výchova je uchopována jako méně významný předmět, tak rozvoj odkládají anebo se ani nechystají dále rozvíjet. Zdá se mi, že i rodiče hudební výchovu nepovažují za významný předmět. Několikrát jsem v dnešní koronavirové době slyšela údiv rodičů, že jejich děti dostávají úkoly také z hudební výchovy. Jednalo se pouze o zazpívání některých písní. Já to vnímám pozitivně, jestliže by jim paní učitelka k písni nahrála doprovod, protože se žáci uvolní od běžných domácích úkolů, mohou si zazpívat i s rodiči.

Učitel hudební výchovy „*by měl sám hluboce prožívat hudbu, pohotově pěvecky a instrumentálně interpretovat odpovídající hudební díla, improvizovat a tvořit kratší hudební útvary a účinně přibližovat dětem přiměřené písně a hudební skladby.*“²⁸ Samozřejmě obecně by měl být učitel vytrvalý, měl by umět se sebeovládat a mít v lásce děti, a zvláště ty, které mají problémy při získávání hudebních dovedností.

Jak jsem již psala výše, učitel by měl disponovat také tvořivostí a schopností improvizovat, tím pak inspiruje žáky k tomu mít vlastní tvořivé nápady. Učitel by měl oplývat značně rozvinutými komunikačními schopnostmi, měl by umět ovládat svůj hlas, aby udržel pozornost žáků a zvýšil i jejich nadšení k činnostem. Pokud mluvíme poutavě

²⁸ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 89.

a pracujeme s hlasem, je dost pravděpodobné, že žáky to, o čem mluvíme **zaujme** a **zaktivizuje**. V hudební výchově bychom měli žákům poskytovat větší prostor k vyjádření a tím i k jeho hudební seberealizaci.²⁹

Osobnost učitele hudební výchovy se formuje po celé jeho studium a po celou dobu jeho pedagogické praxe, je to nekončící proces. Aby tento proces mohl být úspěšný, tak podle mého záleží na učitelově vztahu k hudbě, na jeho potřebě se seberealizovat a na jeho vrozených vlohách, které tento proces mohou ovlivňovat. Žáky vést k tomu, že sebevyjádření prostřednictvím hudby může být *celoživotním zážitkem*.

2.3.2 VÝUKOVÉ METODY

Pojem metoda vychází z řeckého „methodos“, což znamená cesta, postup. Totiž cesta k cíli je hlavním prostředkem k dosahování cílů v každé činnosti. Výukovou metodu chápeme jako uvědomělé uspořádání činností učitele i žáků, které směřují k předem určeným cílům.³⁰

Podle M. Holase využíváme **metodu výkladu**, při kterém by mělo být umělecké dílo demonstrováno tak, aby působilo svými speciálními znaky, měli bychom využívat třeba také vhodných metafor, ale nikdy nesmí být výklad mnohoznačný. Využíváme rovněž **metodu předvedení hudebních děl**, při kterém hraje velkou roli bezprostřední vnímání, ale i názorné předvedení. Po výkladu by měla následovat **metoda rozhovoru** se žáky, která může následovat po každé aktivitě pro kontrolu práce. Důležitou součástí je **metoda procvičování** a **metody samostatného objevování hudby**, kde se učitelé zaměřují na míru jejich řízenosti, originalitu a samostatnosti.³¹

Podle F. Sedláka³² je rozhodující *míra žákovy hudební aktivity*, podle které můžeme rozdělit metody na tři skupiny: **Metody zprostředkování hudby a sdělování hudebních poznatků učitelem (autoritativní vyučování)**, řadí se sem hlavně výklad, rozhovor s otázkami, které podněcují k myšlení a vyjádření vlastního úsudku a demonstrace hudebního díla. **Metody osvojování hudby spoluprací učitele a žáka**, učitel redukuje svou aktivitu a přenáší ji na žáka, spolupracují spolu. **Metody relativně samostatného**

²⁹ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 90.

³⁰ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1, str. 166.

³¹ HOLAS, Milan. *Didaktika profesionální hudební výchovy*. Praha : Ritornel, 1999. ISBN 80-902-638-0-1, str. 32-34.

³² SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 95-97.

objevování hudby a utváření hudebních činností žákem, jsou považovány v současné době za nedůležitější a neúčinnější. Podněcují žáka k samostatnému objevování hudby a očekává se od něj především **tvorivost**. Od učitele se očekává příprava podněcujících podmínek, oprava a usměrnění hudebních projevů.

Podle *průběhu jednotlivých fází* v hudebním vyučování dělí výukové metody takto: **metody procvičování a opakování učiva a metody prověřování dovedností a vědomostí a zkoušení**.

Domnívám se, že je velmi důležité střídat a kombinovat různé metody, abychom udrželi pozornost žáků a **aktivizovali je v hudebních činnostech**. Měli bychom také využívat motivační metody, které zvyšují žákův výkon v činnostech. Metody by pro žáky měly být přitažlivé a zajímavé. Dbáme také na individuální zvláštnosti každé třídy, pokud vybraná kombinace metod funguje v jedné třídě, neznamená to, že bude fungovat i v další třídě. Do vyučování bychom podle mého názoru měli zařazovat také hudební hry, které jsou velmi motivující a aktivizují žáka.

Zvolené metody by také měly být efektivní, k stanoveným cílům bychom měli dospět v co nejkratším čase a metody by měly zajišťovat hudební rozvoj všech žáků.³³

2.3.3 DIDAKTICKÉ POMŮCKY

Výběr didaktických pomůcek ve vyučování je podle mého mínění velice důležitým faktorem, co se týče aktivizace žáků. Učitelé vybírají vhodné pomůcky i podle individuálních zvláštností třídy. Podle M. Holase³⁴ jsou pomůcky podle druhu předávané informace rozděleny na **auditivní** (zvukové záznamy), **vizuální** (vše, co vnímáme zrakem) a **audiovizuální** (videozáznamy).

Nejstarší didaktickou pomůckou je **učebnice**, která plní funkci motivační, informativní, fixační, kontrolní a výchovnou. Učebnice by měla být tvořena podle standardů (přehledná, logicky uspořádané učivo, srozumitelná...). Musí uznávat ucelenost základních hudebních činností při všestranném rozvoji žáků.³⁵ V dnešní době jsem se na základních školách s učebnicí hudební výchovy nesetkala. Myslím, že je to velká škoda, poněvadž

³³ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 97.

³⁴ HOLAS, Milan. *Didaktika profesionální hudební výchovy*. Praha : Ritornel, 1999. ISBN 80-902-638-0-1, str. 64.

³⁵ Tamtéž, str. 64.

pravděpodobně by poté učitelé věděli, jak členit učivo a jak aktivizovat žáky, pokud by si vybrali opravdu kvalitní učebnici.

Měli bychom také hojně využívat **hudební nástroje**, které můžeme rozdat také žákům a tím je aktivizovat. Podle F. Sedláka³⁶ hraje hudební nástroj ve výuce nezbytnou roli, pomáhá při osvojování písně, při vokální intonaci a při dalších cvičeních.

Auditivní pomůcky jsou podstatnou součástí současné hudební výchovy, protože nám mohou zprostředkovat různá díla, která by učitel sám interpretovat nedokázal. Zvukový záznam musí být kvalitní a hlasitost by měla být přiměřená.³⁷ Nejčastěji se ve školách využívá různých rádií nebo notebooků s reproduktory.

Vizuální pomůcky jsou také velice vhodné, pokud chceme využít názornosti. Nejlépe názorné jsou skutečné předměty, avšak škola nemůže pořídit všechny hudební nástroje na ukázkou žákům kvůli finančním prostředkům. Naštěstí existuje velká škála obrázků, 3D obrázků, které žákům můžeme ukázat na interaktivní tabuli, kterou můžeme využívat jako vizuální pomůcky nejčastěji.³⁸

Jako **audiovizuální pomůcky** využíváme opět v dnešní době interaktivní tabuli nebo televizi. Videozáznamy utváří komplexní hudební představy a podněcují žákovu fantazii. Můžeme žákům pouštět uvedení scén z opery nebo techniku instrumentální hry.

Dovolím si přidat svou poznámku z pozorování na praxích, klavíry se ve třídách příliš nevyskytují. Na mé základní škole nebyl jediný klavír v celé škole, ale paní učitelka si nosila alespoň své klávesy. V Plzni jsem byla v několika třídách a nevybavuji si, že by tam učitelé měli k dispozici klavír nebo jiný hudební nástroj, na který by hráli. Myslím si, že je velice neuspokojivé, že se hudebních nástrojů ve výuce hudební výchovy příliš nevyužívá. Učitelé by měli žáky inspirovat v hraní na hudební nástroje, motivovat je a vést je ke kladnému vztahu k hudbě, což je podle mého mínění prostřednictvím hry na hudební nástroj jednodušší.

2.4 STRUKTURA VÝUKOVÉ JEDNOTKY HUDEBNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI ZŠ

Struktura výukové jednotky hudební výchovy není neměnná a platná ve všech podmínkách, mohlo by to vést k omezení tvořivosti učitele i žáka. Charakter výukové

³⁶ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 273.

³⁷ Tamtéž, str. 274.

³⁸ Tamtéž, str. 277.

jednotky je dán učivem (hudebním dílem), které zajišťuje rozvoj estetického citění a obohacuje myšlenkový svět dítěte. Aby výuková jednotka byla efektivní a působila na žáka všestranně a především, aby se žáci aktivně zapojovali a byli motivováni k hudebním činnostem, tak se učitel musí důkladně na výuku připravit, vybrat metody, stanovit cíle, zvážit úroveň hudebních schopností a dovedností.³⁹ Dále se tím budu zabývat v následující podkapitole.

2.4.1 PŘÍPRAVA UČITELE NA VYUČOVÁNÍ HUDEBNÍ VÝCHOVY

Příprava na vyučování je pro učitele velice důležitá, aby mohl účinně působit na žáky během hudebněvýchovného procesu. Neopomenutelnou součástí přípravy na výukovou jednotku je **didaktická analýza učiva**, která souvisí s výběrem písni a skladeb, zkoumá, jak působí tyto písně a skladby na žáky (výchovná funkce, rozvoj hudebních schopností...) a také souvisí s vytyčením souvislostí a vztahů s ostatními předměty (mezipředmětové vztahy). Dále učitel musí zvážit úroveň hudebních schopností a dovedností, aby mohl žák činnosti plnit. Učitel by si měl také udělat **rozběr svých činností**, aby si ujasnil, jak vyučovat, jak bude motivovat, jaké metody využije a tak dále.⁴⁰ Myslím si, že je důležité si ujasnit, jak dlouho budou činnosti přibližně trvat, ačkoliv je vždy realita odlišná od odhadu. Na fakultě nám bylo doporučeno, abychom si vždy ještě připravili aktivitu navíc, kterou bychom využili, kdyby nám zbyl čas nebo bychom ji poté mohli využít na začátku další výuky hudební výchovy pro zopakování minulé hodiny. Učitel si tedy sepíše písemnou přípravu pro svou kontrolu ve vyučování, ale také pro kontrolu jeho práce ředitelem.

Ptala jsem se pár učitelů, zda si přípravy píšou, řekli mi, že si je psali přibližně dva roky své pedagogické praxe a poté přestali. Často si údajně sestaví výukové jednotky ve své hlavě a poté improvizují. Domnívám se, že je užitečné si přípravu napsat alespoň v krátkém znění. Příprava na vyučování by měla obsahovat téma, výchovně vzdělávací cíle, výukové metody, motivaci, a hlavně popis činností, jejich organizace a pomůcky.

Po odučení by měla následovat sebereflexe, učitel by měl zhodnotit své úspěchy a neúspěchy a najít jejich příčiny a nápravu.

³⁹ SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985, str. 262, 263.

⁴⁰ Tamtéž, str. 266.

Shrnutí druhé kapitoly

V druhé kapitole jsem upřesnila, co se pod pojmem aktivizace skrývá a jaké jsou úspěšné podmínky aktivizace. Důležitou částí v této kapitole je vznik současné koncepce hudební výchovy. Zde je důležité podotknout, že inspirace v zahraničí nás přiměla do hudebně výchovného procesu zahrnout **tvůrčivost** a **aktivitu** žáka.

Dále jsem se zaměřila na RVP ZV a zjistila jsem, že tvořivost a aktivita je zde zahrnuta a je dbáno na individuální rozdíly.

Zaměřila jsem se také na podmínky úspěšné aktivizace, které souvisí s osobností učitele, s vybranými metodami a pomůckami. Tyto tři faktory mohou vyučování z hlediska aktivizace velice ovlivnit.

Zabývala jsem se strukturou výukové jednotky a přípravou učitele na vyučování, protože sestavení výukové jednotky může mít také velký vliv na aktivitu žáků.

V další kapitole se budu již zabývat hudebními činnostmi. Zjistím, v čem spočívají a jak žáky v jednotlivých činnostech aktivizovat. Neopomenu také motivační prostředky, které jsou nepostradatelné při podněcování žáků.

3 HUDEBNÍ ČINNOSTI JAKO PROSTŘEDEK AKTIVIZACE ŽÁKŮ

„Činnost je nejvlastnějším životním projevem člověka, základem jeho vývoje a utváření. Jde o veškeré změny, které probíhají uvnitř i vně lidského organismu.“⁴¹ Pokud má být žák v hudebních činnostech aktivní, tak musí být dostatečně motivovaný. Měli bychom vzbudit jejich zájem o tuto činnost.

Hudební činnosti nelze vnímat odděleně, vzájemně se ovlivňují a jsou propojené. Výuková jednotka nemusí obsahovat všechny hudební činnosti, ale především by měl v každé výukové jednotce zaznít **zpěv**.

3.1 MOTIVAČNÍ PROSTŘEDKY

Motivace je důležitou součástí každé výukové jednotky. V žácích by měla probudit zájem o hudební činnosti a o hudební rozvoj. „V základě motivace stojí motivy, tj. příčiny chování, pohnutky či impulsy, jež vyvolávají hudební reakce, dávají jim směr a obsahovou i hodnotovou náplň. Motiv je tedy považován za spouštěcí podnět, motivace za stav nebo proces.“⁴² Motivaci můžeme rozdělit na primární (vnitřní) a sekundární (vnější). **Primární motivace** vychází z našeho vlastního vnitřního impulsu, který vede „k vlastním hudebním projevům, často i tvořivým, jež jsou sice elementární, někdy až primitivní, avšak cenné pro rozvoj dětské hudebnosti.“⁴³ Dále podle Sedláka a Váňové vykazuje tyto rysy: seberealizaci, spontaneitu, hravost a emocionalitu. **Sekundární motivace** přichází z vnějšího prostředí, často je to snaha učitele přimět žáka k hudební činnosti a usměrňovat ho. Může to být také pochvala za výkon žáka.

Domnívám se, že je důležité motivovat v úvodní části výukové jednotky, probudit zájem žáků o téma a o hudební činnosti. Je samozřejmé, že motivovat musíme celou výukovou jednotku a především, pokud klesá zájem žáků a snižuje se jejich pozornost a aktivita. Z mé zkušenosti může motivovat i zajímavě podaná věta či otázka, která vzbudí zvědavost v žácích a z motivace vnější se tak jednoduše stává motivace vnitřní (chtějí plnit činnosti a objevit odpověď na otázku).

⁴¹ SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2, str. 47.

⁴² Tamtéž, str. 88.

⁴³ Tamtéž, str. 88.

3.2 VOKÁLNÍ ČINNOSTI

Vokální činnosti patří mezi hlavní činnosti hudební výchovy. Zahrnují práci s dětským hlasem v mluveném nebo pěveckém projevu. Cílem je naučit žáky **pěveckým dovednostem**.

Podle Stanislava Pecháčka a Hany Váňové se do vokálních činností na 1. stupni ZŠ zařazuje⁴⁴: rozvoj rytmického cítění, pěvecká výchova, rozvoj intonačních dovedností, estetickovýchovná práce s písní a metody jejího nácvičku a vícehlasý zpěv.

Vícehlasý zpěv ozvláštňuje výuku hudební výchovy. Já osobně mám k vícehlasému zpěvu velice kladný vztah a schvaluji ho užívat po zvládnutém jednohlasém zpěvu. Pomocí vícehlasu dochází k rozvoji tonálního a harmonického cítění, smyslu pro rytmus, zlepšování intonace zpěvu. Myslím si, že i více žáky aktivizuje a pomáhá rozvíjet i soustředění.

*„Obsahem Vokálních činností je práce s hlasem, při níž dochází ke kultivaci pěveckého i mluvního projevu v souvislosti s uplatňováním a posilováním správných pěveckých návyků.“*⁴⁵ V RVP ZV⁴⁶ jsou zahrnuty tyto očekávané výstupy, které do vokálních činností zařazujeme:

1. období

- zpívá v jednohlase
- rytmizuje a melodizuje jednoduché texty

2. období

- zpívá v jednohlase či dvojhlasě v durových i mollových tóninách a při zpěvu využívá získané pěvecké dovednosti
- realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not

3.3 POSLECHOVÉ ČINNOSTI

Poslechové činnosti také patří mezi hlavní činnosti v hudební výchově. Poslechem skladeb různých žánrů pěstujeme u žáka pozitivní vztah k hudbě, učíme ho soustředěně

⁴⁴ PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0365-9.

⁴⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-28-04], str. 87. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

⁴⁶ Tamtéž, str. 89.

vnímat hudbu nikoliv bezděčně jako kulisu. Poslechové schopnosti využíváme ve všech ostatních hudebních činnostech (vokální, hudebně pohybové a instrumentální) a tím žáky připravujeme na samotný poslech hudby.

Při **výběru skladeb** je nutné dbát na jejich srozumitelnost pro žáky, přiměřenost k jejich věku (délkou i obsahem), uměleckou hodnotu (dílo esteticky a výchovně působí na žáka) a na didaktické hledisko (chceme žáky něčemu naučit).⁴⁷ Správný výběr skladeb a dílčích úkolů vede k dostatečné **aktivizaci** žáků.

Při poslechu je nutné začít vhodnými motivačními prostředky, na ně naváže první poslech skladby se soustředěným vnímáním, následuje rozhovor a analýza skladby. Po analýze můžeme skladbu pustit po druhé, je možno zadat nějaký dílčí úkol, u druhého poslechu probíhá syntéza (žák si ověřuje to, co jsme zjistili analýzou), poté následuje opět rozhovor, pokud byl zadán úkol, tak i kontrola jeho řešení. Je vhodné zadat žákům za domácí úkol, aby si ke skladbě nakreslili obrázek. Ke skladbám bychom se měli pravidelně vracet, aby žákům dostatečně utkvěly v paměti, vymyslíme i různé kreativní variace opakování ke skladbě.⁴⁸

*„Obsahem Poslechových činností je aktivní vnímání (percepce) znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.“*⁴⁹ V RVP ZV⁵⁰ jsou zahrnuty tyto očekávané výstupy, které do poslechových činností zařazujeme:

1. období

- rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby
- rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální

2. období

- rozpozná hudební formu jednoduché písně či skladby

⁴⁷ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2.vyd. Ostrava: Montanex, 1992. ISBN 80-85300-98-2, str. 99.

⁴⁸ Tamtéž, str. 100, 101.

⁴⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-28-04], str. 88. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

⁵⁰ Tamtéž, str. 89.

- rozpozná v proudu znějící hudby některé z užitých hudebních výrazových prostředků

3.4 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

Instrumentální činnosti považují za významnou součást hudební výchovy na prvním stupni základní školy, která podporuje **aktivizaci** žáků. Hra na hudební nástroje nejen člověka aktivizuje, nýbrž jejím prostřednictvím můžeme zklidnit naši psychiku. Já osobně hraji na hudební nástroj hlavně pro potěšení, mnohdy právě tehdy, když se potřebuji uklidnit a přivést se na jiné myšlenky. Domnívám se, že žáci vždy ocení, pokud učitel ovládá hru na nějaký hudební nástroj a pokud si sami mohou hru na hudební nástroje zkusit a dále rozvíjet.

V každé třídě zřejmě nalezneme žáky, kteří nejsou příliš pěvecky nadaní, ale mohou být nadaní ve hře na hudební nástroj. Z tohoto důvodu si myslím, že je důležité nabídnout žákům široký výběr hudebních nástrojů a každý z nich může přilnout k jinému. Může to být opět jiná forma sebevyjádření žáka, dochází k rozvoji kreativního myšlení, schopnosti improvizovat a k dalšímu hudebnímu rozvoji.

Hudební nástroje využívané v hudební výchově můžeme rozdělit na klasické (klavír, kytara, housle, zobcová flétna) a na dětské hudební nástroje. Dětské hudební nástroje by měly být snadno ovladatelné, v rukou začátečníka schopné vydávat kvalitní zvuk, což splňuje právě **Orffův instrumentář**.⁵¹ Jakkoliv se zdá jednoduché hrát na tyto nástroje, učitel musí disponovat určitými dovednostmi, hrát uvolněně a inspirovat žáky ke svým přiměřeným výkonům.

*„Obsahem Instrumentálních činností je hra na hudební nástroje a jejich využití při hudební reprodukci i produkci.“*⁵² V RVP ZV⁵³ jsou zahrnuty tyto očekávané výstupy, které do instrumentálních činností zařazujeme:

1. období

- využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře

⁵¹ DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2.vyd. Ostrava: Montanex, 1992. ISBN 80-85300-98-2, str. 62.

⁵² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-28-04], str. 88. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

⁵³ Tamtéž, str. 89.

2. období

- využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře i k reprodukci jednoduchých motivů skladeb a písní
- vytváří jednoduché přehry, mezihry a dohry a provádí elementární hudební improvizace
- realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not

3.5 HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

Pohybem reagují na hudbu děti již od nejtělejšího věku. Hudebně pohybový projev ve školním prostředí plní řadu funkcí. Především slouží jako **prostředek** vyjádření dětské emocionality, poznávání a ověřování hudebních zákonitostí, dobré tělesné kondice a duševní aktivity dětí, duševní a tělesné relaxace a jako prostředek vzájemné komunikace. Hudebně pohybový projev společně s dětskými říkadly, písněmi, instrumentální hrou a poslechem nabízí dětem poutavější a snazší cesty k poznávání světa hudby. Volíme **aktivity**, které jsou méně náročné na podmínky (rytmickou hru na tělo a rytmizovanou řeč, různé druhy chůze, taneční prvky a pantomimu). Je možné využít kostýmy, rekvizity pro větší hudební prožitek. Naším **cílem** je vytvoření kultivovaného projevu a přenášet ho i do všedního života pro jejich tělesné i duševní zdraví.⁵⁴

V současné době není pohybu dostatek. Děti tráví svůj čas na počítači, mobilním telefonu a netráví svůj čas příliš aktivním způsobem. Tím spíše se domnívám, že zařazovat pohyb do výuky je velice důležité a hudební výchova se k tomuto využití přímo nabízí. Hudebně pohybové činnosti se tedy mohou využít k **aktivnímu** a **tvůrčímu** projevu žáků.

„Obsahem Hudebně pohybových činností je ztvárnění hudby a reagování na ni pomocí pohybu, tance a gest.“⁵⁵ V RVP ZV⁵⁶ jsou zahrnuty tyto očekávané výstupy, které do hudebně pohybových činností zařazujeme:

⁵⁴ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Orlice, 2002. ISBN 80-903115-7-1, str. 10, 11.

⁵⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 173 s. [cit. 2021-28-04], str. 88. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/

⁵⁶ Tamtéž, str. 89.

1. období

- reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie

2. období

ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě

- individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace
- realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností (zpěvem, hrou, tancem, doprovodnou hrou) jednoduchou melodii či píseň zapsanou pomocí not

Shrnutí třetí kapitoly

V této kapitole jsem se zaměřila na hudební činnosti, které jsou ve výukových jednotkách předmětem aktivizace žáků. Vokální a poslechové činnosti jsou považovány za **nejdůležitější**, od nich by se měly odvíjet ostatní činnosti. Seznámila jsem se s významy těchto činností a s možnostmi, jak s nimi pracovat ve výukových jednotkách. Přidala jsem do každé podkapitoly také očekávané výstupy uvedené v RVP ZV.

V následujících kapitolách již ověřím své znalosti v přípravách

4 DIDAKTICKÉ PŘÍPRAVY NA VYUČOVÁNÍ S AKTIVIZOVÁNÍM ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ

Cílem mé praktické části je využití nastudovaných poznatků k sestavení pěti didaktických příprav na vyučování s didakticky co nejpodnětějším aktivizováním pro každý ročník na prvním stupni základní školy. Následně bylo důležité získat zpětné vazby od učitelů. Každá didaktická příprava obsahuje krátkou anotaci, téma výukové jednotky, učivo uvedené v RVP ZV, které se do výukové jednotky promítá, popis aktivit, jejich výchovně vzdělávací cíle, výukové metody, přibližný čas trvání a potřebné učební pomůcky. Výuková jednotka je v přípravě rozdělena na tři části: úvodní, hlavní a závěrečnou. Toto rozdělení jsem převzala ze svých znalostí a zkušeností již ze střední školy z výuky pedagogiky a uplatňovala jsem je i zde na univerzitě. Úvodní část zahrnuje především motivaci. Hlavní část obsahuje popis veškerých aktivit, také takzvanou aktivitu navíc (výjimkou je příprava pro 1. ročník, nezahrnula jsem ji do přípravy již v roce 2018, kdy jsem ji odučila), která se aplikuje, jestliže na konci výukové jednotky zbyde volný čas. Pokud ji neaplikujeme, můžeme ji aplikovat v nadcházejícím setkání pro připomenutí této předcházející výukové jednotky. V závěrečné části probíhá shrnutí výukové jednotky a také hodnocení a sebehodnocení žáků, kde se pokouším žáky také **aktivizovat**.

V každé přípravě jsem vycházela ze současné koncepce (a z RVP ZV) a pokusila se o vytvoření aktivizujících a tvořivých aktivit, které rozvíjí celou škálu hudebních schopností a plní také funkce hudební výchovy. Snažila jsem se také, aby přípravy na vyučování rozvíjely představivost, fantazii žáků a vztah žáků k hudbě. V přípravách jsou zastoupeny všechny hudební činnosti.

Přípravu pro 1. ročník jsem již aplikovala v praxi v roce 2018, níže pod přípravou se nachází má reflexe z odučené výukové jednotky. Ostatní přípravy jsem již neměla šanci aplikovat, z toho důvodu jsem oslovila učitele základních škol, aby mi poskytli zpětnou vazbu. Pro každou přípravu jsem získala dvě zpětné vazby od odlišných učitelů, které jsem zanalyzovala a zhodnotila, toto zhodnocení se nachází vždy za přípravou.

Dotazníky (viz Příloha č.20, 21, 22, 23) na zpětnou vazbu se pro každý ročník mírně liší k vzhledem aktivitám. Ve zpětných vazbách jsem cílila hlavně na elementy, které ovlivňují **aktivitu** žáků ve výukové jednotce. Začala jsem pomůckami, pokud by byly zvolené náročné pomůcky na přípravu, mohlo by to ovlivnit aktivitu žáků, mohli bychom se

během jednotky více zdržet. Následovně jsem pokračovala vytyčenými cíli, poněvadž kdybych zvolila nepřiměřené cíle k věku žáků, úspěšná aktivizace v činnostech by mohla být ohrožena. Pokračovala jsem motivací, neboť motivace stimuluje žáky k činnosti. Následně jsem se již dotazovala na konkrétní aktivity ve výukové jednotce (přípravná cvičení, hudební činnosti, sebehodnocení žáků), poté na hodnocení kvality uvedených aktivit a celkové zhodnocení výukové jednotky. Dotazuji se také na organizační a časové problémy, poněvadž obojí by mohlo znehodnotit aktivizaci žáků. Všechny paní učitelky, které mají jméno uvedené ve zpětné vazbě mi schválily uvedení jejich iniciálu křestního jména a celé příjmení.

4.1 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 1. ROČNÍK

Anotace: Pro první ročník jsem vybrala píseň *Měla babka čtyři jabka*. Jak jsem již zmínila, výukovou jednotku jsem odučila v první třídě v roce 2018, kdy jsem se již o aktivizaci žáků v hudební výchově zajímala. Byla to jejich první výuka hudební výchovy ve škole, proto se museli vše naučit, pokud to neprováděli v mateřské škole. Píseň se nachází v učebnici *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*⁵⁷ ve 13. setkání. V motivaci žáky vedu k matematickému přemýšlení, jak vytvořit stejný počet jablek na obou stranách. Nejdříve začneme se správným dýcháním, kde mohu zjistit, zda něco podobného prováděli v mateřské škole. Následuje rozezpívání, poté nácvik písně. Následovně zkusíme rytmická cvičení ke zpívání písně, a nakonec se naučíme k písničce i taneček. Využívám tedy činností vokálních a hudebně pohybových. Hlavním **cílem** je nacvičení nové písně, po úspěšném nácviku písně také naučení tanečku.

Téma výukové jednotky: Měla babka čtyři jabka

Učivo dle RVP ZV (zahrnuto do aktivit žáků):

Vokální činnosti

- Pěvecký a mluvní projev – pěvecké dovednosti (dýchání), rozšiřování hlasového rozsahu;
- hudební rytmus – realizace písní ve ¾.

⁵⁷ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha : SPN, a. s., 1998. ISBN 80-7235-028-5.

Hudebně pohybové činnosti

- Pohybový doprovod znějící hudby – taneční hry se zpěvem, jednoduché lidové tance;
- orientace v prostoru – utváření pohybové paměti, reprodukce pohybů při tanci či pohybových hrách.

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: dechová cvičení, hlasová cvičení, nácvik písně, zpěv písně, rytmická cvičení, nácvik tance

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.1.1 ÚVODNÍ ČÁST

I. Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: Žák navrhne řešení matematického problému.

Výukové metody: metody motivační, heuristická metoda, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 3 minuty

Učební pomůcky: obrázky s jablky

Popis činnosti:

Žákům ukážeme obrázek s jablky (viz Příloha č.1), na prvním obrázku jsou čtyři jablka a na druhém pouze dvě. Položíme žákům následující otázku: „*Jak docílíme toho, aby byl na obou obrázcích stejný počet jablek?*“ Zdůrazníme, že musíme pracovat pouze s jablky, která jsou na obrázcích, nesmíme žádná přidávat. Vyslechneme si jejich nápady, pokud by je nenapadlo, že jedno jablko z obrázku, kde jsou čtyři jablka, přesuneme na obrázek, kde jsou jen dvě, odkážeme na písničku *Měla babka čtyři jabka*. Následovně ukážeme druhý obrázek, kde už je jablko přesunuté. Jestliže by píseň někteří žáci znali, jistě je napadne text písně a s tím i řešení matematického problému.

4.1.2 HLAVNÍ ČÁST

I. Dechová cvičení

Výchovně vzdělávací cíle: Žák správně po ukázce provádí dechová cvičení (hospodaření s dechem).

Výukové metody: metoda práce s dechovými cvičeními

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: obrázek s balonkem

Popis činnosti:

Abychom uměli hospodařit s dechem při zpěvu, ale i mluvení, musíme se nejdříve naučit správně dýchat – žákům ukážeme obrázek s balónkem (viz Příloha č.2). Obrázek s balónkem rozdáme všem. Ukážeme žákům správné držení těla, položíme si balónek na břicho a budeme si představovat, že ho nafukujeme, proto se nám musí nafouknout břicho. Zdůrazníme, že se nesmí zvedat ramena.

Až se naučíme dýchat do břicha, tak zkusíme i správně vydechnout. Nadechneme se na 3 doby (budeme počítat), na dvě doby zatajíme dech, následovně budeme vydechnout a foukat jako vítr na 3 doby, zbytek vydechneme. Poté zkusíme syčet jako had úplně stejným způsobem. Nakonec budeme syčet jako had neurčitou dobu a uvidíme, kdo vydrží syčet nejdéle.

II. Hlasová cvičení

Výchovně vzdělávací cíle: Žák správně po ukázce provádí hlasová cvičení.

Výukové metody: metoda práce s hlasovými cvičeními, metoda procvičování

Přibližný čas trvání: 4 minuty

Učební pomůcky: kytara

Popis činnosti:

Na kytáře vybrnkáváme *Sedí liška pod dubem* (viz Příloha č.3) nebo *Kukulenka ku-ku seděla na buku* (viz Příloha č.4). Pokud by byl k dispozici klavír, mohli bychom také na klavír zahrát a zazpívat kousek písně „*Měla babka čtyři jabka, budeme mít stejně.*“ – transponujeme vždy o půltón výše. Můžeme zkoušet zpívat tiše, ale stále správně otevírat pusu (můžeme nacvičit například „mňoukáním“ nebo „zíváním“).

III. Nácvik písně

Výchovně vzdělávací cíle: Žák si osvojí (někteří si zopakují) píseň *Měla babka čtyři jabka* (viz Příloha č.5).

Výukové metody: metody zprostředkování hudby a sdělování hudebních poznatků učitelem, metoda procvičování, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: kytara, obrázek s jupkou

Popis činnosti:

Předvedeme píseň – bez doprovodu nebo s tichým doprovodem. Zpíváme dostatečně nahlas a výrazně. Následuje rozhovor o písni – „*Kolik měla babka jablek? Kolik měl dědoušek jablek? Jak vyřešil dědoušek problém s jablky? Víte, co je to jupka?*“ Ukážeme jim obrázek (viz Příloha č.6). „*Znali jste již tuto píseň?*“

Ještě jednou předvedeme píseň i s doprovodem na kytaru, Vše učíme současně (melodie, rytmus a text). Vyzveme žáky, aby po nás opakovali píseň po částech, které jim budeme předzpěvovat. Zazpíváme první část, to jsou zde první 4 takty. Opakujeme zpěv každé části, dokud ji žáci nezpívají bezchybně. Případné chyby ihned opravíme. Zpíváme spolu s žáky, píseň vybrnkáváme na kytaru, tedy zatím bez doprovodu. Stejně připojíme i 2. část, to jsou další 4 takty. Pokud žáci zpívají i druhou část bezchybně, tak vyzkoušíme i část s „*Tra-la-la*“ a poté připojíme doprovod. Stejným způsobem naučíme i druhou sloku.

IV. Zpěv písně

Výchovně vzdělávací cíle: Žák zpívá píseň bezchybně po všech stránkách (text, melodie, rytmus).

Výukové metody: metody procvičování a opakování

Přibližný čas trvání: 2 minuty

Učební pomůcky: kytara

Popis činnosti:

Ověříme si znalost textu, melodie a rytmu tím, že si zazpíváme písničku s oběma slokami s doprovodem kytary.

V. Rytmická cvičení

Výchovně vzdělávací cíle: Žák správně po ukázce provádí rytmičká cvičení.

Výukové metody: metoda práce s rytmičkými cvičeními

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: kytara

Popis činnosti:

Žákům předvedeme rytmický vzorec (viz Příloha č.7). Budeme zpívat písničku (nejdříve jen učitel, poté se žáci přidají), nejdříve začneme pouze lehkými údery rukou do lavice a udržováním rytmu po celou dobu zpěvu. Poté zkusíme píseň zazpívat se druhým vzorcem, kdy zkombinujeme lehké údery do lavice a tleskání. Nejtěžší provedení je kombinace s údery do lavice, tlesk a dup.

VI. Nácvik tance

Výchovně vzdělávací cíle: Žák si osvojí pohyby tance. Žáci předvádí taneček s pomocí učitele, poté i bez pomoci.

Výukové metody: metody praktické: nácvik pohybových dovedností

Přibližný čas trvání: 12 minut

Učební pomůcky: bez pomůcek

Popis činnosti:

Nejdříve žákům předvedeme taneček s vybraným žákem. Žáci pozorně pozorují tanec a snaží se pohyby zapamatovat. Utvoříme dvojice a postupně se ho všichni naučíme krok za krokem. Učitel bude zpívat, žáci jen tancovat a postupně se opět přidají.

Postup: Všichni stojí v kruhu pravým bokem do středu. Tanečník (nejlépe chlapec) za zády drží předního tanečníka (nejlépe dívku) za ruce: – 2 kroky s přísunem bokem do středu kruhu a 2 kroky s přísunem bokem ven z kruhu.

Přední tanečníci se podívají na svého tanečníka nejprve zprava a poté zleva. Následuje otočka předního tanečníka a tanec se opakuje.

4.1.3 ZÁVĚREČNÁ ČÁST**1. Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků**

Přibližný čas trvání: 3 minuty

Učební pomůcky: mazací tabulky

Popis činnosti:

Shrneme společně celou výukovou jednotku (co jsme se dnes naučili, dělali). Žáky pochválíme za jejich práci a položíme jim následující otázky.

Otázky: „O jakém ovoci jsme si dnes zpívali písničku?“

„Kolik jablek měla na začátku babka a dědoušek?“

„Kolik mají jablek dohromady?“

Sebehodnocení žáků proběhne pomocí mazací tabulky – nakreslete jedno až pět jablek podle toho, jak jste se svým dnešním výkonem spokojeni. Jedno jablko značí nespokojenost a pět jablek plnou spokojenost.

4.1.4 REALIZACE V TERÉNU A REFLEXE

Jak jsem již psala, přípravu na vyučování jsem již odučila v první třídě v roce 2018. Myslím si, že výuková jednotka byla z celkového pohledu vydařená a všechny žáky se podařilo naučit píseň i taneček. Nenastal žádný organizační problém, ani časová tíseň, proto aktivizace proběhla v pořádku. Myslím si, že tato výuková jednotka dostatečně žáky **aktivizovala** a naučili se novým věcem. Vše proběhlo v naprostém pořádku i z kázeňského pohledu. Paní učitelka, která výuku pozorovala ji také hodnotila kladně.

Všechny pomůcky, které jsou uvedené v popisech činností, byly opravdu nenáročné na přípravu. Všechny vytyčené cíle byly splněny, tudíž aktivizace žáků z tohoto pohledu nebyla narušena.

S motivací nebyly obtíže, žáci věděli, že stačí přesunout jedno jablko na druhou stranu. Domnívám se, že pro větší aktivizaci by byla nejlepší názorná ukázka, přinesla bych šest jablek a žáci by viděli, že opravdu stačí jen jedno přesunout na druhou stranu. Pokud tedy zhodnotím motivaci z hlediska kvality a trvání, vše bylo v pořádku. Motivace trvala přiměřenou dobu, přibližně tolik, kolik jsem si naplánovala v přípravě a **stimulovala** žáky k nadcházejícím činnostem.

Dechová cvičení dělala nejdříve potíže. Nemohla jsem žáky naučit, jak dýchat do břicha. Místo, aby se jim nafukovalo břicho, nafukovala se jim stále hrud', přesto i dechová cvičení žáky zaujala a aktivizovala. U rozezpívání jsem jen vybrnkávala na kytaru, žáci se zapojili a rozezpívali se. Někteří žáci píseň neznali, proto byl nácvik opravdu nutný. Největším úskalím byla kombinace rytmického cvičení s údery do lavice, tlesk a dup, bylo zde zařazeno příliš mnoho prvků, přesto někteří žáci byli šikovni a kombinaci zvládli na výbornou. Pozornost žáků byla po celou dobu na vysoké úrovni a do všech aktivit se zapojovali podle mých představ.

Nácvik tanečku probíhal také znamenitě a krásné bylo, že byl ve třídě stejný počet chlapců i dívek, takže dívky byly před chlapci, tudíž je to motivovalo k nácviku tanečku

ještě více. Návčik byl velice rychlý, poněvadž jsou to jednoduché kroky. Žáky taneček zaujal natolik, že ho chtěli tancovat ještě jednou.

Žáci byli nadšení, zhodnotili výuku pěti prsty, a i sami sebe zhodnotili převážně pozitivně. Formu sebehodnocení, která je uvedena výše jsem nevyzkoušela, vymyslela jsem ji později. Místo jablek jsem použila hodnocení s prsty se stejným principem. Já hodnotím výuku této jednotky také pozitivně, výuková jednotka byla dle mého názoru velice podnětná, aktivity se dostatečně měnily a udržely pozornost žáků. Dle mého názoru všechny činnosti žáci prováděli s velkým zájmem.

4.2 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 2. ROČNÍK

Anotace: Inspirací této výukové jednotky byla kniha od Jaroslava Herdena⁵⁸. Narazila jsem zde na téma Kuchyňská kapela, které mi vnučilo do mysli píseň, kterou znám z dětství, a tou je *Muzikantská rodina*. Žáci mají za úkol přemýšlet nad tím, které předměty z domácnosti by se mohly používat jako hudební nástroje. Následně uskutečníme hru na tyto předměty. Vytvoříme školní kapelu, nástroje budeme postupně přidávat, následně ubírat a nesmíme vystoupit z rytmu. Nakonec provedeme návčik písně *Muzikantská rodina*, kde si také hru na tyto „nástroje“ vyzkoušíme. Využívám tedy činností vokálních a instrumentálních. Hlavním cílem je nacvičení nové písně a hraní na improvizované nástroje z domova k písni.

Téma výukové jednotky: Školní kapela

Učivo dle RVP ZV (zahrnuto do aktivit žáků):

Vokální činnosti

- Pěvecký a mluvní projev – pěvecké dovednosti (dýchání), rozšiřování hlasového rozsahu,
- hudební rytmus – realizace písní ve 2/4 taktu.

Instrumentální činnosti

- Hra na hudební nástroje – reprodukce motivů, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých nástrojů z Orffova instrumentáře,
- záznam instrumentální melodie – čtení rytmického schématu jednoduchého motivku.

⁵⁸ HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 1. stupně zákl. školy : Kterak uši naladiti, aby se srdce radovalo*. Praha: Scientia, 1994. ISBN 80-85827-56-5.

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: hra na předměty, dechová a hlasová cvičení, nácvik písně, zpěv písně s hraním na předměty, aktivita navíc: hraní podle partitury

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.2.1 ÚVODNÍ ČÁST

Zkontrolujeme, zda si žáci přinesli vylosované věci z domácnosti, které jsme jim zadali (pokličky, vařečky, skleničky a lžičky, kladiva a prkýnka). Samozřejmě pro jistotu máme připraveno pár těchto věcí.

I. Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: Žák uvede alespoň jednu věc z domácího prostředí, která se může použít jako hudební nástroj. Žák navrhne, který nástroj by věc z domácnosti mohla nahradit.

Výukové metody: metody motivační, brainstormingové metody, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: bez pomůcek

Popis činnosti:

Brainstorming: Přemýšlíme o tom, na čem všem se dá doma tvořit hudba (nápodobou mohou být předměty, které si žáci přinesli z domova). Vytvoříme si na tabuli jednoduchou myšlenkovou mapu (viz Příloha č.8).

Následuje **rozhovor** o tom, který nástroj by mohly předměty nahradit (hrnec by mohl nahradit buben, vařečky dřívka atd.).

4.2.2 HLAVNÍ ČÁST

I. Hra na předměty

Výchovně vzdělávací cíle: Žák po ukázce hraje na věci z domácnosti jako na běžné hudební nástroje. Žák drží uvedený rytmus.

Výukové metody: metody praktické: hra na hudební nástroje

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: domácí potřeby (pokličky, vařečky, skleničky a lžičky, kladiva a prkýnka)

Popis činnosti:

Upozorníme žáky na bezpečnost především u hry s kladívkem a u hry lžičkou na skleničku. Každý žák bude mít svůj předmět, na který bude hrát. Poukážeme na to, že je důležité udržet stejný rytmus. Každý nástroj bude nejdříve hrát jen v jednom políčku (viz Příloha č.9). Následovně zkusíme postupně přidávat nástroje a následně ubírat (viz Příloha č.10). Toto cvičení slouží k osahání improvizovaných hudebních nástrojů.

II. Dechová a hlasová cvičení

Výchovně vzdělávací cíle: Žák správně po ukázce provádí dechová a hlasová cvičení.

Výukové metody: metoda práce s dechovými cvičeními, metoda práce s hlasovými cvičeními, metoda procvičování

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: klavír

Popis činnosti:

S žáky provedeme dechová cvičení a rozezpíváme se (viz Příloha č.11). Dechové cvičení můžeme uvést následovně „*Mimo to, že můžeme hrát v kuchyni na různé předměty, tak můžeme také péct koláče. Pořádně se nadechněte. Cítíte jejich vůni? Nejdříve si však musíme sfouknout mouku z rukou.*“ Provedeme nádech na tři doby, zatajíme dech na tři doby a foukáme na ruce, představujeme si, že si sfoukáváme mouku z rukou. Popěvek k rozezpívání transponujeme vždy o půltón výše (zeptáme se, kde je ten koláč, popěvek odpovídá).

III. Nácvik písně

Výchovně vzdělávací cíle: Žák si osvojí píseň *Muzikantská rodina* (viz Příloha č.12).

Výukové metody: metody zprostředkování hudby a sdělování hudebních poznatků učitelem, metoda procvičování, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 17 minut

Učební pomůcky: klavír

Popis činnosti:

Nejdříve předvedeme píseň – bez doprovodu nebo s tichým doprovodem. Zpíváme dostatečně nahlas a výrazně. Následuje rozhovor o písni – „*Co dělal doma tatínek? Na co hrála maminka? Kdo se v písni ještě objevil?*“

Ještě jednou předvedeme píseň i s doprovodem. Vše učíme současně (melodie, rytmus a text). Vyzveme žáky, aby po nás opakovali píseň po částech, které jim budeme předzpěvovat. Zazpíváme první část, to jsou zde první 4 takty. Opakujeme zpěv každé části, dokud ji žáci nezpívají bezchybně. Případné chyby ihned opravíme. Zpíváme spolu s žáky, hraje pouze pravou rukou, zatím bez doprovodu. Stejně připojíme i 2. část, to jsou další 4 takty. Pokud žáci zpívají i druhou část bezchybně, tak připojíme doprovod. Pokračujeme takto i dále, píseň je velice jednoduchá, předškolní děti se ji naučily velice rychle.

IV. Zpěv písně s hraním na předměty

Výchovně vzdělávací cíle: Žák zpívá píseň bezchybně po všech stránkách (text, melodie, rytmus). Žák zpívá píseň a ve správnou chvíli zahraje na svůj předmět.

Výukové metody: metody procvičování a opakování, metody praktické: hra na hudební nástroje

Přibližný čas trvání: 8 minut

Učební pomůcky: klavír, domácí potřeby (pokličky, vařečky, skleničky a lžičky, kladiva a prkýnka), promítač

Popis činnosti:

S žáky si celou píseň zazpíváme, pro jistotu můžeme text písně promítnout na tabuli (hraní na předměty by mohlo odvést pozornost od textu písně). „*Vidíme v notovém zápisu noty s křížovou hlavičkou, to jsou místa, kde budeme hrát na naše předměty.*“ Nejdříve ještě jednou celou píseň zazpívám i s hraním na předměty. Jednou rukou budu hrát melodii druhou rukou se pokusím hrát na předměty (samozřejmě v rámci možností). Následovně zkusíme hru na předměty bez doprovodu s žáky. Pokud bude vše bez problému, zazpíváme si celou píseň i s doprovodem.

V. Aktivita navíc: Hraní podle partitury

Výchovně vzdělávací cíle: Žák vytvoří partituru, podle které poté zahraje na svůj předmět.

Výukové metody: metody praktické: hra na hudební nástroje

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: sešity a psací potřeby, domácí potřeby (pokličky, vařečky, skleničky a lžičky, kladiva a prkýnka)

Popis činnosti:

Vytvoření partitury podle Jaroslava Herdena, ale s našimi předměty (viz Příloha č.13). Každý si ji vytvoří do sešitu a nalepí připravené obrázky od učitele. Tam, kde nástroj nehraje, tak doplníme pomlky. Zkusíme si pár vylosovaných zahrát.

4.2.3 ZÁVĚREČNÁ ČÁST

1. Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 3 minuty

Učební pomůcky: bez pomůcek

Popis činnosti:

Žáky pochválíme za jejich práci a následuje zhodnocení výukové jednotky. Po hodnocení uklidíme všechny nástroje.

Sebehodnocení a hodnocení: Teploměr: „*Jak si myslíte, že se vám dnes hraní a zpívání povedlo? Pokud si myslíte, že ne, tak se skrčte, pokud ano, tak se vytáhněte nahoru. Jak jste byli s výukou spokojeni?* „

4.2.4 ZHODNOCENÍ ZPĚTNÝCH VAZEB

První zpětná vazba je od I. Klečkové (dále jen Klečková), učitelky na prvním stupni základní školy a druhá od A. Mamrákové (dále jen Mamráková), učitelky hudební výchovy na základní umělecké škole. Nejprve vždy uvedu komentář jedné paní učitelky, následovně druhá a tyto komentáře srovnám. Uvedu také svůj pohled na komentáře na konci zhodnocení.

Obě souhlasí, že pomůcky na přípravu jsou spíše nenáročné, přesto se Klečková domnívá, že by z bezpečnostních důvodů měl skleničky opatřit učitel, aby se žákovi nerozbila a neporanila ho. Mamráková se obává toho, zda by žáci byli dostatečně zodpovědní a předměty donesli. Mamráková konstatuje, že vytyčené cíle jsou přiměřené věku žáků a jsou tedy splnitelné, tím pádem by výuková jednotka měla správně aktivizovat žáky. Klečková souhlasí, avšak domnívá se, že by někteří žáci mohli mít problém orientovat se v notovém zápisu.

Obě hodnotí motivaci z hlediska trvání a kvality nejlepším stupněm hodnocení, z toho vyvozují, že motivace by dostatečně stimulovala žáky k činnostem ve výukové jednotce. Mamráková oceňuje, že přípravná cvičení navazují na kuchyňské prostředí a Klečková se domnívá, že je potřeba zapojit před písni i hru na tělo, pohyb. Obě paní učitelky sdílejí stejný názor na nácvik písni, proběhl by podle nich naprosto v pořádku, domnívají se, že by se do nácviku žáci zapojili se zájmem. Paní učitelky hodnotí sebehodnocení žáků spíše kladně, Mamráková si myslí, že by mohl teploměr proběhnout zvlášť ke hraní na nástroje a zpěv.

Co se týče aktivizace žáků, Mamráková střídání a kvalitu aktivit hodnotí nejlepším stupněm hodnocení, Klečkové v přípravě chybí již zmíněná hra na tělo nebo pohybová hra pro větší aktivizaci žáků. Aktivity jsou podle nich kreativní a rozvíjí tvořivost žáků, Klečková navrhuje využití mezipředmětových vztahů a pokračovala tématem v pracovní nebo výtvarné výchově. Mamrákovou nejvíce zaujalo dechové cvičení, jelikož je nápadité, Klečkovou nejvíce zaujala myšlenková mapa, poněvadž si myslí, že by se žáci se zájmem zapojili a vymysleli by spoustu kreativních nápadů. Organizační problémy by mohly podle Mamrákové nastat, pokud by většina žáků zapomněla donést předměty. Klečková se domnívá, že časová tíseň by mohla nastat při nácviku, pokud by nějaký žák byl méně nadaný na učení v hudební výchově. Obě souhlasí, že výuková jednotka by dostatečně aktivizovala žáky a zapojila je do celého procesu učení. Z celkového pohledu obě hodnotí přípravu spíše kladně, Mamráková oceňuje aktivitu navíc pro případ časové rezervy, Klečková konstatuje, že příprava je pěkně sestavená, ale opět zmiňuje, že jí zde chybí pohyb.

Zpětné vazby hodnotím z celkového pohledu pozitivně. Souhlasím se všemi připomínkami a domnívám se, že skleničky by opravdu měl zaopatřit učitel. Souhlasím i s tím, že je velmi důležité do výuky zapojit pohyb, přesto si myslím, že i bez pohybu by žáky výuková jednotka dostatečně aktivizovala. Různá forma pohybu se objevuje v mých čtyřech přípravách z pěti, domnívám se tedy, že pohyb nezanedbávám. Ze zpětných vazeb konstatuji, že by tato výuková jednotka z hlediska aktivizace žáků v terénu školy uspěla.

4.3 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 3. ROČNÍK

Anotace: Inspirací této výukové jednotky byla učebnice Hudební výchova pro 3. ročník základní školy⁵⁹, kde na 47. straně začíná téma Zmrzlá voda. V tomto setkání je píseň *Rampouch* i poslech Antonia Vivaldiho. Motivací v této výukové jednotce je hra spojená s tématem, které žáci odvodí po hře, a zároveň je motivací brainstorming na téma zima. Následuje dechové cvičení, rozezpívání a zpěv písně *Rampouch*, kterou bychom se naučili již předchozí hodinu. Pokračujeme poznáváním hudebních nástrojů a poté poslechem konce *Zima* od Antonia Vivaldiho s dílčími úkoly. Nakonec si zkusíme zesílení zvuku ve třídě pomocí hudebních nástrojů. Využívám tedy činností vokálních, poslechových, ale také instrumentálních. V motivaci je také zařazena pohybová hra, kde žáci musí přestat házet v okamžiku, kdy přestane hrát hudba. Je to tedy také reakce na hudbu, a to na její ukončení. Hlavním cílem je práce s poslechovou skladbou a zopakování naučené písně.

Téma výukové jednotky: Zima

Učivo dle RVP ZV (zahrnuto do aktivit žáků):

Vokální činnosti

- Pěvecký a mluvní projev – pěvecké dovednosti (dýchání), rozšiřování hlasového rozsahu,
- hudební rytmus – realizace písní ve 4/4 taktu.

Poslechové činnosti

- Kvality tónů – síla,
- hudební výrazové prostředky a hudební prvky s výrazným sémantickým nábojem – rytmus, melodie, harmonie, barva, kontrast a gradace, zvukomalba, metrické, rytmické, dynamické, harmonické změny v hudebním proudu,
- interpretace hudby – slovní vyjádření (jaká je to hudba a proč je taková).

Instrumentální činnosti

- Hra na hudební nástroje – reprodukce motivů pomocí jednoduchých nástrojů z Orffova instrumentáře,

⁵⁹ LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-027-7, str. 47.

- záznam instrumentální melodie – čtení rytmického schématu jednoduchého motivku.

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: dechová a hlasová cvičení, práce s písni, vokální činnosti, přípravná cvičení k poslechu, práce s poslechovou skladbou, poslechové činnosti, zesílení zvuku, aktivita navíc

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, hodnocení a sebehodnocení žáků

4.3.1 ÚVODNÍ ČÁST

I. Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: Žák hází papírové koule na stranu družstev pouze tehdy, když hraje hudba. Žák asociuje vše, co ho napadne k tématu zima.

Výukové metody: metody motivační, brainstormingové metody, pohybová hra

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: papíry, provaz, přehrávač hudby

Popis činnosti:

Hra koulovačka: Každý žák si vezme dva papíry A4 a zmuchlá je do koule. Lavice si už na konci přestávky připravíme tak, aby bylo prostředí bezpečné. Třidu (hrací část) rozdělíme provazem na dvě části a žáky rozdělíme na dvě družstva. Žáci musí házet koule na stranu druhého družstva, jen tehdy, pokud hraje hudba. Když hudbu vypneme, žáci přestanou házet a spočítají se koule na stranách družstva. To družstvo, které má méně koulí na své straně, tak vyhrálo.

Srovnáme lavice a zeptáme se žáků, jaké si myslí, že je téma dnešní výukové jednotky. Mohli by odvodit, že to je zima. Následuje **brainstorming**, co vše je na téma zima napadne – bude probíhat v kruhu a každý řekne svou asociaci.

4.3.2 HLAVNÍ ČÁST

I. Dechová a hlasová cvičení

Výchovně vzdělávací cíle: Žák správně po ukázce provádí dechová a hlasová cvičení.

Výukové metody: metoda práce s dechovými cvičeními, metoda práce s hlasovými cvičeními, metoda procvičování

Přibližný čas trvání: 4 minuty

Učební pomůcky: klavír

Popis činnosti:

Nejdříve bychom provedli krátké dechové cvičení. „*Jaké citoslovce vydáváme, když je nám zima?*“ Nádech na tři doby, zatažení dechu také na tři doby, poté žáci s výdechem vydávají „*brrr*“. Následuje rozezpívání – opět možné využít *Kukulenku* (viz Příloha č.4) nebo také kousek písně „*Rampouch sem, a já poslouchám.*“, to vždy transponovat o púltón výše.

II. Práce s písní, vokální činnosti

Výchovně vzdělávací cíle: Žák zpívá naučenou píseň bezchybně (melodie, rytmus, text).

Výukové metody: metody opakování, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 4 minuty

Učební pomůcky: klavír

Popis činnosti:

Po rozezpívání bychom si zazpívali píseň *Rampouch* (viz Příloha č.14), jak jsem již zmínila, žáci by ji znali z předchozí výuky hudební výchovy, kde bychom se ji naučili. Po dozpívání písně se zeptáme žáků, co mají rampouchy společného se zimou. Samozřejmě, že se objevují jen v zimě, je to zmrzlá voda, která skapávala odněkud dolů (mezipředmětové vztahy – Člověk a jeho svět).

III. Přípravná cvičení k poslechu

Výchovně vzdělávací cíle: Žák poslouchá ukázky hudebních nástrojů a dokáže je rozeznat.

Výukové metody: poslech, didaktická hra

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: obrázky nástrojů, krátké ukázky

Popis činnosti:

Žáci dostanou obrázky smyčcových nástrojů a cembala (viz Příloha č.15), protože koncert je zkomponován pro sólové housle, smyčcový orchestr a cembalo. Všechny nástroje si popíšeme, srovnáme je a zjistíme, co mají všechny smyčcové nástroje společného. Poté pustíme krátkou ukázkou tří nástrojů: cembalo, housle, kontrabas. Žáci si je vyslechnou

dvakrát. Poté zkusíme **poznávačku**. Pustíme vždy část nějaké ukázky, na povel žáci zvednou obrázek nástroje, který si myslí, že slyšeli. Zkusíme pár kol, za každou správnou odpověď žák dostane bod. Ti, co budou mít nejvíce bodů, dostanou velkou pochvalu. Pochválíme všechny žáky za snahu a řekneme jim, ať si tyto líbezné tóny zapamatují, protože to budou potřebovat při poslechu písničky.

IV. Práce s poslechovou skladbou, poslechové činnosti

Výchovně vzdělávací cíle: Žák soustředěně naslouchá hudbě, aktivně ji vnímá, chápe a hodnotí. Žák poslouchá skladbu, vytváří si představy o skladbě, rozezná hudební nástroje a zesílení zvuku ve skladbě.

Výukové metody: poslech, metoda rozhovoru, informačně – receptivní metoda (krátký výklad o autorovi)

Přibližný čas trvání: 18 minut

Učební pomůcky: obrázky hudebních nástrojů, skladba – Antonio Vivaldi, *Čtvero ročních dob*, op. 8, *Zima*

Popis činnosti:

Začneme krátkým seznaměním s autorem: Italský kněz, barokní hudební skladatel a houslový virtuos. Jeho nejznámějším dílem je soubor čtyř houslových koncertů nazvaný *Čtvero ročních dob*, který patří k nejznámějším a nejhranějším skladbám ze své doby.

Otázka na žáky: „*Jak si myslíte, že se bude jmenovat dnešní ukázka vzhledem k našemu tématu?*“

1. poslech: (pouštíme pouze první větu koncertu)

Žáci mají za úkol se do skladby vžít, vnímat každý tón, každý nástroj. Během prvního poslechu mají za úkol si všimnout, jaké hudební nástroje zaslechnou. Hlavním cílem je vžití se do skladby a jejího tématu, hudební nástroje budeme převážně řešit až po druhém poslechu. Po prvním poslechu následuje diskuse.

Otázky:

„*Co si myslíte, že chtěl autor skladbou vyjádřit?*“ (Záleží na fantazii žáka).

„*Všimli jste si, že se ve skladbě měnilo tempo?*“

„*Dokážete jmenovat nějaký hudební nástroj, který jste zaslechli?*“

2. poslech

Před druhým poslechem přečteme krátkou báseň (sonet, báseň s přesně 14 verši a logickým členěním – mezipředmětové vztahy Český jazyk a literatura) z příručky (viz Příloha č.16). Žáci tedy slyšeli přiblížení tématu skladby a můžeme srovnat jejich představy/fantazie s autorovými.

Při druhém poslechu zkusí zvednout ruku vždy, když dojde k zesílení zvuku. Zkusí také ještě více vnímat hudební nástroje. Pokud si myslí, že ve skladbě slyší nástroj, o kterém jsme předtím mluvili, tak si dá jeho obrázek stranou.

Otázky:

„Které hudební nástroje jste si dali stranou?“

„Vnímali jste všichni zesílení zvuku?“

V. Zesílení zvuku

Výchovně vzdělávací cíle: Žák hraje na hudební nástroj podle partitury tak, aby došlo k zesílení zvuku.

Výukové metody: metody praktické: hra na hudební nástroje, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: hudební nástroje (i improvizované)

Popis činnosti:

Žáky rozdělíme do skupin a každá skupina bude mít nějaký hudební nástroj (dřívka, zvonkohry, bubínky, zvonečky nebo hra na tělo). Podle partitury připravené na tabuli nebo promítnuté (viz Příloha č.17) se skupiny budou postupně skupiny přidávat a dojde k zesílení zvuku. Následuje **rozhovor** o tom, zda jim nedělalo problém udržet rytmus, co cítili v okamžiku, kdy se stále více zesiloval zvuk.

VI. Aktivita navíc

Výchovně vzdělávací cíle: Žák poslouchá ukázky hudebních nástrojů a dokáže je rozeznat nebo žák si zopakuje a zpívá písně o zimě.

Výukové metody: poslech, didaktická hra, metody procvičování a opakování

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: klavír, obrázky hudebních nástrojů

Popis činnosti:

Jako aktivitu navíc bych zvolila buď zopakování poznávačky, zda i na konci výuky zvládnou rozlišit hudební nástroje nebo bych zvolila zpěv písní se zimní tematikou, které by žáci znali.

4.3.3 ZÁVĚREČNÁ ČÁST

1. Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 4 minuty

Učební pomůcky: bez pomůcek

Popis činnosti:

Žáky pochválím za jejich práci, shrneme a zhodnotíme výukovou jednotku. Po hodnocení uklidíme všechny nástroje.

Sebehodnocení pomocí prstů na ruce, žáci si položí hlavu na lavici (aby od ostatních žáků neokoukávali), zvednou ruku a ukážou na prstech, jak byli se svým výkonem spokojeni (pět prstů znamená, že jsou naprosto spokojeni a jeden prst, že nejsou spokojeni).

4.3.4 ZHODNOCENÍ ZPĚTNÝCH VAZEB

První zpětná vazba je od L. Mesmerové (dále jen Mesmerová), učitelky na prvním stupni ZŠ a druhá od J. Kulvajtové (dále jen Kulvajtová), učitelky na prvním stupni ZŠ. Opět nejprve uvedu komentář jedné paní učitelky, následovně druhé a tyto komentáře srovnám. Uvedu také svůj pohled na komentáře na konci zhodnocení.

Obě hodnotí nenáročnost přípravy pomůcek nejlepším stupněm hodnocení. Mesmerová souhlasí s tím, že jsou vytyčené cíle splnitelné, Kulvajtová se domnívá, že jsou splnitelné pouze pro menší počet žáků ve třídě. Větší počet žáků ve třídě by mohl dostatečnou aktivizaci ohrozit. Mesmerová hodnotí motivaci z hlediska trvání i kvality nejlepším stupněm hodnocení a domnívá se, že by žáky zaujala a stimulovala k činnosti. Kulvajtová se domnívá, že by mohla být motivace delší, abychom žákům neubírali čas z přestávky a myslí si, že bude žáky náročné zklidnit.

Dechová a hlasová cvičení obě paní učitelky hodnotí kladně. Kulvajtová se domnívá, že by u vokálních činností mohlo zaznít více písní se zimní tematikou. Kulvajtová hodnotí přípravná cvičení k poslechu jako náročná pro soustředění žáků, Mesmerová v tomto ohledu

problém nevidí. Obě hodnotí poslechové a instrumentální činnosti s ohledem na aktivizaci žáků nelepším stupněm hodnocení. Totéž i sebehodnocení hodnotí bez komentářů.

Co se týče aktivizace žáků, obě se shodují, že aktivity jsou různorodé, žáky by zaujaly a udržely by pozornost žáků. Aktivity podle obou podněcují žáky k činnostem a rozvíjejí jejich tvořivost. Mesmerovou nejvíce zaujalo přípravné cvičení k poslechu s poznávačkou, poněvadž žáci mají v oblibě hádanky. Kulvajtovou zaujalo dechové cvičení se zimní tematikou. Podle Mesmerové by organizační a časové problémy nenastaly, podle Kulvajtové se aktivity velmi často střídají a mají malou časovou dotaci, proto by mohl nastat organizační či časový problém. Obě se shodují v tom, že výuková jednotka by dostatečně aktivizovala žáky, poněvadž je různorodá se zajímavou motivací a aktivitami.

Zpětné vazby hodnotím z celkového pohledu opět pozitivně. Souhlasím se všemi připomínkami, avšak musím je okomentovat. Příprava na motivaci by proběhla částečně o přestávce, pokud by s tím žáci souhlasili. Pokud ne, mohla bych s přeorganizováním lavic začít sama. Opravdu by mohlo nastat, že by bylo náročné žáky po motivaci zklidnit a motivovat je k soustředění na další aktivity, přesto si myslím, že by se je zklidnit podařilo. Jelikož mám zatím zkušenosti, že střídání aktivnějších a klidnějších aktivit žáci zvládali bez větších problémů. Souhlasím s tím, že by ve vokálních činnostech mohlo zaznít více písní se zimní tematikou, z tohoto důvodu jsem je zařadila do aktivity navíc, avšak tato hodina je spíše poslechová. Ze zpětných vazeb opět konstatuji, že by tato výuková jednotka z hlediska aktivizace žáků v terénu školy uspěla.

4.4 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 4. ROČNÍK

Anotace: Inspirací této výukové jednotky byl můj nápad na spojení vlastivědy a hudební výchovy. Tato výuková jednotka by mohla být součástí vlastivědného projektu, který by se týkal pověstí. Nejdříve navodíme příjemnou a soustředěnou atmosféru pomocí rolniček, poté začneme s představením pověsti a následně si ji popíšeme pomocí obrázků. Žáci mají za úkol přemýšlet nad zhudebněním pověsti a zapojit se do diskuse. Následuje čtení pověsti se zhudebněním a třeba i dramatizováním domluvených částí. Nakonec si představíme *operu Libuši* a pustíme si krátké části, které se žáci pokusí zařadit do pověsti. Přestože vím, že vokální činnosti jsou hlavní složkou hudební výchovy a měly by být zařazeny do každé výukové jednotky, v této přípravě se nevyskytují. Chtěla jsem se přizpůsobit podmínkám, které učitelé měli a stále mají v době koronaviru, kdy žáci (pokud tedy byli ve škole) nemohli

a nemohou ve výuce hudební výchovy zpívat. Využívám tedy činností instrumentálních a poslechových. Hlavním cílem je zhudebnění pověsti o Libuši a Přemyslovi.

Téma výukové jednotky: pověst o Libuši a Přemyslovi

Učivo dle RVP ZV (zahrnuto do aktivit žáků):

Instrumentální činnosti

- Hra na hudební nástroje,
- hudební improvizace – hudební hry.

Poslechové činnosti

- Hudební výrazové prostředky a hudební prvky s výrazným sémantickým nábojem – rytmus, melodie, harmonie, barva, kontrast a gradace, pohyb melodie (melodie vzestupná a sestupná), zvukomalba, metrické, rytmické, dynamické, harmonické změny v hudebním proudu,
- hudba vokálně instrumentální, lidský hlas a hudební nástroj,
- interpretace hudby – slovní vyjádření (jaká je to hudba a proč je taková).

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: představení pověsti a popsání obrázků, přemýšlení o zhudebnění pověsti a diskuse, čtení pověsti se zhudebněním, poslech dvou částí opery Libuše, aktivita navíc

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.4.1 ÚVODNÍ ČÁST

I. Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: Žák se snaží přesouvat rolničky tak, aby neudělaly žádný zvuk.

Výukové metody: metody motivační, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 3 minuty

Učební pomůcky: rolničky

Popis činnosti:

Navození soustředěné atmosféry a ticha – Žákům ukážeme rolničky, vysvětlíme jim, že v této hodině bude důležitý výběr hudebních nástrojů. Motivaci můžeme uvést následovně: „*Rolníčky nám dnes poslouží k tomu, aby bylo ve třídě hrobové ticho, k čemu nám dnes budou sloužit ostatní nástroje? To se brzy dozvíme.*“ Ticho budeme potřebovat i k dalším aktivitám, například k poslechu, ticho takto můžeme navodit před každou aktivitou, pokud by žáci ztratili pozornost. Žáci mají za úkol předávat rolničky jeden druhému bez toho, aniž by rolničky udělaly sebemenší zvuk.

4.4.2 HLAVNÍ ČÁST**I. Představení pověsti a popsání obrázků**

Výchovně vzdělávací cíle: Žák pozorně poslouchá pověst a zapojuje se do diskuse na toto téma. Žák popíše, co se na obrázcích odehrává.

Výukové metody: informačně – receptivní metoda, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 9 minut

Učební pomůcky: obrázky z pověsti

Popis činnosti:

Žákům přečteme celou pověst (viz Příloha č.18) a během čtení budeme na tabuli přidávat obrázky z pověsti (viz Příloha č.19). S žáky budeme o pověsti diskutovat a popíšeme si pověst podle obrázků. Obrázky slouží k tomu, aby si pověst žáci vštípili do paměti.

II. Přemýšlení o zhudebnění pověsti a diskuse

Výchovně vzdělávací cíle: Žák navrhne zhudebnění některých částí pověsti.

Výukové metody: heuristická metoda

Přibližný čas trvání: 8 minut

Učební pomůcky: bez pomůcek

Popis činnosti:

Žáky rozdělíme do skupin a necháme ve skupinách přemýšlet, které části by žáci mohli zhudebnit, popřípadě i jakým nástrojem. Mohou také navrhnout, jaké části by mohly být zazpívány (ale předvedeme bez zpěvu) a zdramatizovány. Následně prodiskutujeme.

Mohla by se zhudebnit hádka dvou sousedů, nařknutí Libuše, klapání kopyt bělouše, řeka Bílina, orání a pohánění volů, zaražení lískového prutu do země, růst a uschnutí dvou větviček, opět klapání kopyt, svatba.

III. Čtení pověsti se zhudebněním

Výchovně vzdělávací cíle: Žák zhudební části pověsti hudebním nástrojem. Žák některé části v pověsti zdramatizuje.

Výukové metody: metody praktické: hra na hudební nástroje, metoda dramatizace, metoda rozhovoru, metoda samostatného objevování hudby

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: hudební nástroje

Popis činnosti:

Po diskusi budeme číst pověst. Části a hudební nástroje, kterými budeme zhudebnovat napíšeme na tabuli a rozdělíme je mezi žáky, kteří se je vždy po přečtení pokusí co nejlépe zhudebnit, popřípadě předvést (můžeme vybrat pár žáků, aby pověst předváděli) – příklad: Hádka dvou sousedů – jeden žák bude mít například rolničky, druhý buben, každý bude rozčíleně napodobovat hádku, jak jen to jde. Po přečtení následuje diskuse, zda se dalo něco udělat lépe nebo naopak, co se nám povedlo.

IV. Poslech dvou částí opery Libuše

Výchovně vzdělávací cíle: Žák pozorně poslouchá operu a odhadne, jakou část pověsti poslouchal.

Výukové metody: poslech, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: ukázka z opery *Libuše*

Popis činnosti:

Pobavíme se s žáky o tom, že o Libuši existuje opera, kterou složil český skladatel Bedřich Smetana. Pustíme žákům ukázkou⁶⁰ (do 1:13) z prvního dějství (bez videa), konkrétně předehtu, žákům nepovíme, o jakou část pověsti se jedná. Po ukázce se zeptáme,

⁶⁰ ARPICZ. Libuše 1/15 (Bedřich Smetana) 1. dějství, předehtu / overture. *YouTube*. [online] 18. září 2010. [Citace: 21. březen 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jf46A0C3KZU&t=212s>.

co si představovali z pověsti, když tato hudba hrála. Také se zeptáme, zda jim fanfáry nejsou povědomé (mohou je slyšet při projevu prezidenta ČR).

Pustíme žákům druhou ukázkou⁶¹ (do 1:30) z prvního dějství, konkrétně Libušin soud – po ukázce se zeptám, co z hudby cítili. Zda poznali, že se jedná o spor dvou sousedů o pole.

V. Aktivita navíc

Popis činnosti:

Navození soustředěné atmosféry a ticha: Jako aktivitu navíc bych v této výukové jednotce navrhla zopakování aktivity z motivace a navodit ticho před hodnocením. Vše ostatní je popsáno výše.

4.4.3 ZÁVĚREČNÁ ČÁST

1. Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 2 minuty

Učební pomůcky: hudební nástroje

Popis činnosti:

Shrňme a zhodnotíme celou výukovou jednotku. Po hodnocení uklidíme všechny nástroje.

Sebehodnocení: Jak si myslíte, že se vám dnes dařilo? Pokud by bylo možné zpívat, tak hodnocení by mohlo proběhnout takto: „*Pokud si myslíte, že se vám dnes nedařilo, tak zazpívejte nízký tón, pokud ano, tak zazpívejte vysoký tón.*“ (předvedeme) Pokud by nebylo možné zpívat, proběhlo by sebehodnocení s hudebními nástroji: „*Pokud si myslíte, že se vám dnes nedařilo, tak zahrajte na svůj nástroj tiše, pokud ano, tak zahrajte hlasitě.*“ (můžeme zkusit hromadně nebo po jednom) „*Jak jste byli s výukou spokojeni?*“

4.4.4 ZHODNOCENÍ ZPĚTNÝCH VAZEB

První zpětná vazba je od R. Holečkové (dále jen Holečková), učitelky na prvním stupni ZŠ a druhá od J. Hiekové (dále jen Hieková), vedoucí sboru a učitelky v hudební škole. Opět nejprve vždy uvedu komentář jedné paní učitelky, následovně druhé a tyto komentáře srovnám. Uvedu také svůj pohled na komentáře na konci zhodnocení.

⁶¹ ARPICZ. Libuše 3/15 (Bedřich Smetana) 1. dějství, Libušin soud 1/3. *YouTube*. [online] 26. listopad 2010. [Citace: 22. únor 2021.] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=pC_pRr__fxQ.

Paní učitelka Holečková hodnotí spojení vlastivědy a hudební výchovy jako hodnotnou ideu, poněvadž žák získává komplexnější přehled. Paní učitelka Hieková má velmi podobný názor, mezipředmětové vztahy v hudební výchově vítá. Obě se shodují, že pomůcky na přípravu jsou spíše nenáročné, přesto Holečková tvrdí, že každá pomůcka se neobejde bez práce učitele. Dále konstatuje, že vytyčené cíle jsou přiměřené věku žáků a jsou tedy splnitelné, tím pádem by výuková jednotka měla správně aktivizovat žáky. Hieková ne zcela souhlasí, myslí si, že bychom neměli žáky nechat vymýšlet přiřazení nástrojů ke zhudebnění pověsti, neboť někteří žáci těmito kompetencemi nedisponují. Domnívá se, že by to měl vymyslet již učitel a vždy žákům předvádět, co mají dělat.

Obě paní učitelky se shodují v tom, že by přidaly více času k motivaci. Co se týče kvality motivace, Holečková ji hodnotí kladně, Hieková by spíše hudební nástroje u navození ticha vynechala a rolničky by využila pouze ke zvonění, cinkání. Dle Holečkové by instrumentální i poslechové činnosti proběhly v pořádku. Hieková by vynechala druhý poslech a zvolila by aktuálnější verzi opery. Sebehodnocení žáků obě hodnotí velice kladně.

Co se týče aktivit, tak Holečková se domnívá, že se dostatečně střídaly a udržely by pozornost žáků, Hieková by poslech zařadila spíše do první poloviny jednotky, protože vyžaduje více soustředění. Kvalitu aktivit hodnotí obě spíše kladně, přesto Hieková navrhuje zapojení žáků již při seznámení s pověstí. Obě považují aktivity za kreativní, rozvíjející tvořivost žáků a zaujal je nápad zhudebnění pověsti. Holečková si myslí, že výuková jednotka dostatečně aktivizuje žáky, Hieková se domnívá, že by mohla žáky aktivizovat více. Časová tíseň by mohla vzniknout podle obou při jakémkoliv vyrušení. Obě hodnotí přípravu z celkového pohledu jako hezky zpracovanou.

Zpětné vazby hodnotím z celkového pohledu opět pozitivně. Nesouhlasím s paní učitelkou Hiekovou, že by žáci zhudebnění pověsti nemohli navrhnout sami a měl by to dělat pouze učitel. Souhlasím, že všichni žáci nedokážou toto vymyslet, avšak proto jsou rozdělení do skupin, aby spolupracovali a vymysleli to **společně**. Také nesouhlasím s tím, že bychom neměli využívat nástroje k navození ticha, u tvoření této motivace jsem se inspirovala právě na katedře a všechny kolegyně byly z této aktivity unešené. Je podle mého názoru správné využívat kreativně věci k tomu, k čemu nejsou určené. U poslechu nezáleží na kvalitě videa, jde opravdu pouze o poslech, nejde o zhlédnutí videa a myslím, že žáci ve čtvrtém ročníku jsou schopni udržet pozornost přes dvě minuty u celkem dynamického poslechu. Zaujal mě nápad paní učitelky Hiekové, že by se žáci mohli zapojit již při představování pověsti tak, že sami mohou skládat obrázky z pověsti na lavici. Toto řešení by bylo opravdu proveditelné

a výuková jednotka by žáky ještě více aktivizovala. Opět se tedy domnívám, že z celkového hodnocení vyplývá, že by tato výuková jednotka z hlediska aktivizace žáků v terénu školy uspěla.

4.5 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA NA VYUČOVÁNÍ PRO 5. ROČNÍK

Anotace: Inspirací této výukové jednotky byla učebnice Hudební výchova pro 5. ročník základní školy⁶², kde na 95. straně začíná téma Vesmír a je zde poslech skladby *Pulstar* od Vangelise. Výukovou jednotku bych zařadila těsně po výuce přírodovědy, kde bychom vesmír probrali, aby žáci znali vesmírné pojmy a názvy. Začneme motivací, což je živé pexeso, žáci mají za úkol odhadnout téma výukové jednotky podle pojmů a názvů použité v této hře. Při následujícím poslechu žáci kreslí představy, které v nich hudba vyvolává. Své obrázky popíší a představíme si elektronickou hudbu. V další aktivitě žáci musí rozeznat změny v tempu hudby a podle toho přizpůsobit svůj pohyb. Opět využijí hru na hudební nástroje formou, která rozvíjí představivost, fantazii a tvořivost žáků. V aktivitě navíc odlétáme na Mars a hovoříme s mimozemšťany pouze za pomoci hudebních nástrojů. V této přípravě se opět nevyužívá činností vokálních, je to ze stejných důvodů jako u přípravy čtvrtého ročníku, chtěla jsem se přizpůsobit náročným podmínkám, kterým učitelé v době koronavirové čelí. Využívám tedy činností poslechových, instrumentálních a hudebně pohybových. Hlavním **cílem** je poslech písně a vytvoření hudebních představ o vesmíru, jde o poznání vesmíru z jiného úhlu pohledu, a to hudebního. Také je cílem představení elektronické hudby.

Téma výukové jednotky: Vesmírné dobrodružství

Učivo dle RVP ZV (zahrnuto do aktivit žáků):

Hudebně pohybové činnosti

- Pohybové vyjádření hudby a reakce na změny v proudu znějící hudby.

⁶² LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-050-1.

Poslechové činnosti

- Kvality tónů – délka, síla, barva, výška (mohou reagovat při kresbě),
- hudební výrazové prostředky a hudební prvky s výrazným sémantickým nábojem – rytmus, melodie, harmonie, barva, kontrast a gradace, pohyb melodie (melodie vzestupná a sestupná), zvukomalba, metrické, rytmické, dynamické, harmonické změny v hudebním proudu,
- interpretace hudby – slovní vyjádření (jaká je to hudba a proč je taková).

Instrumentální činnosti

- Hra na hudební nástroje – pomocí jednoduchých nástrojů z Orffova instrumentáře, zobcových fléten,
- hudební improvizace – hudební hry.

Obsah výukové jednotky:

Úvodní část: motivace

Hlavní část: poslech a kresba, ukázka elektronické hudby v programu, didaktická hra (hudebně pohybová hra), práce ve skupinách: Kdyby byl vesmír hudbou, aktivita navíc

Závěrečná část: shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

4.5.1 ÚVODNÍ ČÁST

I. Motivace

Výchovně vzdělávací cíle: Žák si zapamatuje pojmy ostatních žáků, na základě toho najde dvojici z pexesa, čímž žák rozvíjí svou paměť.

Výukové metody: metody motivační, didaktická hra, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: bez pomůcek (možné je vyrobit kartičky pro žáky, ale mohou si pojmy spíše zapamatovat)

Popis činnosti:

Živé pexeso: Nejdříve dva žáky pošleme na chvíli za dveře. Ostatním žákům řekneme/rozdáme vesmírné pojmy a názvy (astronaut, Merkur, Venuše, Země, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun, Slunce, hvězda, zatmění, raketa, galaxie), vždy jeden pojem

budou mít dva žáci. Nakonec je pošleme zpět na své místo a zavoláme žáky za dveřmi. Dva žáci budou hrát klasické pexeso s tím rozdílem, že budou vyvolávat nějaké své spolužáky, kteří se vždy postaví a řeknou svůj pojem. Pokud žák najde dvojici stejných pojmů žáci, kteří tento pojem představovali se jdou postavit za žáka, který dvojici našel. Pokud nenajde stejné pojmy, vyvolaní žáci se opět posadí. Kdo bude za sebou mít více dvojic, tak vyhrává.

Následuje **rozhovor** o tom, jaké téma nás v hudební výchově čeká (žáci se pokusí odhadnout podle pojmů v předchozí hře).

4.5.2 HLAVNÍ ČÁST

I. Poslech a kresba

Výchovně vzdělávací cíle: Žák kreslí své představy při poslechu skladby. Žák popíše svůj obrázek nakreslený při poslechu.

Výukové metody: poslech, metoda rozhovoru, metody praktické: grafické a výtvarné činnosti

Přibližný čas trvání: 10 minut

Učební pomůcky: papíry, kreslicí pomůcky, nahrávka skladby

Popis činnosti:

Vangelis: Pulstar: Pustíme skladbu *Pulstar* od Vangelise, žáci mají za úkol zapslouchat se do skladby a kreslit, co si představují (co se ve skladbě děje vzhledem k tématu výukové jednotky). Následuje **rozhovor** o skladbě a o jejích obrázcích. Každý žák ukáže svůj obrázek a krátce ho popíše. Zeptáme se, zda slyšeli ve skladbě nějaké hudební nástroje. Vysvětlíme, že nástroje zde nemohli rozeznat, poněvadž je to elektronická hudba a je tvořená počítačem (nutno podotknout, že i v elektronické hudbě mohou být počítačem vytvořeny zvuky hudebních nástrojů).

II. Ukázka elektronické hudby v programu

Výchovně vzdělávací cíle: Žák diskutuje o setkání s elektronickou hudbou.

Výukové metody: metody názorně demonstrační: dynamická projekce, metoda rozhovoru

Přibližný čas trvání: 3 minuty

Učební pomůcky: projektor

Popis činnosti:

Představíme si program, kde se tvoří elektronická hudba. Žákům ukážeme video⁶³, kde se prolínají části zvukových efektů. Následuje krátká diskuse, zda se s podobným programem někdy již setkali.

III. Didaktická hra (hudebně pohybová hra)

Výchovně vzdělávací cíle: Žák reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje tempo melodie. Žák spočítá počet zahranych tónů a podle počtu utvoří skupiny.

Výukové metody: metody názorně demonstrační: dynamická projekce, didaktická hra

Přibližný čas trvání: 7 minut

Učební pomůcky: projektor, klavír

Popis činnosti:

Molekuly na Měsíci: Tuto hru můžeme uvést následovně: „Právě jsme přistáli na Měsíci, kde se pohybujeme jiným způsobem než na Zemi.“ Žákům ukážeme video⁶⁴, kde je vidět rozdíl v pohybu na Zemi a na Měsíci. Video pustíme v intervalech: 0:19 – 0:28; 0:40 – 0:50; 1:05 – 1:12 a 1:25 – 1:34, na videu je ukázána chůze na Zemi a Měsíci, následovně je také ukázán běh. Žáci se volně pohybují po prostoru podle tempa melodie, kterou hrajeme na klavír. Pokud hrajeme pomalým tempem, chodí po místnosti stejným způsobem jako ve videu na Měsíci. Pokud hrajeme rychlým tempem, utíkají po místnosti stejným způsobem jako ve videu na Měsíci. Náhle hru na klavír zastavíme a zahrajeme počet tónů (od 2 do 8), žáci mají za úkol tóny spočítat a utvořit skupinky o daném počtu (napodobují běh na Měsíci). Kdo to nestihne a nedokáže se do žádné zařadit, vypadává a sleduje hru. Žák se může zapojovat i nadále v chůzi a běhu, ale již netvoří skupinky.

IV. Práce ve skupinách: Kdyby byl vesmír hudbou

Výchovně vzdělávací cíle: Žák ve skupině vytvoří krátkou skladbu a zahraje ji.

Výukové metody: metody praktické: hra na hudební nástroje; metoda samostatného objevování hudby

⁶³ THERENDER_GAMES.Tvorba hudby – FL Studio 11 // 3. *YouTube*. [Online] 11. březen 2015. [Citace: 3. březen 2021.] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=SsEr6clT_Wg.

⁶⁴ EWHAGLAB. 2017. Full-body Animation of Human Locomotion in Reduced Gravity using Physics-based Control. *YouTube*. [Online] 17. únor 2017. [Citace: 3. březen 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=y14cNQvWVyQ>.

Přibližný čas trvání: 13 minut

Učební pomůcky: hudební nástroje

Popis činnosti:

Utvoříme skupiny, pokud možno stejného počtu. Žáci budou mít za úkol napodobit hudbou vesmír, mohou napodobit jakýkoliv jev ve vesmíru nebo planetu, cestu do vesmíru, cokoliv, co uznají za vhodné (je nutno uvést tyto příklady). Žáci mohou využít jakékoliv nástroje, které jsou k dispozici. Pokud někdo z žáků ovládá hru na klavír, kytaru nebo zobcovou flétnu, tak je možno těchto nástrojů také využít, pokud jsou k dispozici. Ve skupinách se domluví, co budou hudbou předvádět. Každá skupina si najde své místo, aby se vzájemně příliš nerušily. Dáme jim přibližně sedm minut na tvoření, následovně nám každá skupina předvede, co společnými silami složila. My ostatní budeme hádat, co by krátká skladba mohla znamenat, tedy co si skupina vybrala. Poté nám skupina prozradí téma své skladby.

V. Aktivita navíc

Výchovně vzdělávací cíle: Žák komunikuje s druhým žákem pouze pomocí hudebních nástrojů.

Výukové metody: metody praktické: hra na hudební nástroje, metoda rozhovoru (jiným způsobem); metoda samostatného objevování hudby

Přibližný čas trvání: 7 minut

Učební pomůcky: hudební nástroje

Popis činnosti:

Odlet na Mars: Rozdělíme žáky na poloviny, jedna polovina žáků bude představovat mimozemšťany na Marsu, druhá astronauty, kteří na Mars přiletěli. Astronauti se chtějí s mimozemšťany dorozumět, ale ti rozumí pouze hudbě. Každý astronaut postupně svede rozhovor s mimozemšťanem pomocí hudebních nástrojů, následovně ostatní hádají/navrhují, o čem si mohli povídat.

4.5.3 ZÁVĚREČNÁ ČÁST

1. Shrnutí výukové jednotky, sebehodnocení žáků

Přibližný čas trvání: 5 minut

Učební pomůcky: bez pomůcek

Popis činnosti:

Žáky pochválím za jejich práci a následuje zhodnocení výukové jednotky. Po zhodnocení uklidíme všechny předměty.

Sebehodnocení: „*Jak si myslíte, že se vám dnes dařilo? Pokud si myslíte, že se nedařilo, tak předved'te chůzi astronauta na Měsíci, pokud ano, tak předved'te běh astronauta na Měsíci. Jak jste byli s výukou spokojeni?*“

4.5.4 ZHODNOCENÍ ZPĚTNÝCH VAZEB

První zpětná vazba je od P. F. (dále jen F.; schváleny pouze iniciály), učitelky na prvním stupni ZŠ a druhá od S. Ritterové (dále jen Ritterová), učitelky hudební výchovy na druhém stupni ZŠ. Opět nejprve uvedu komentář jedné paní učitelky, následovně druhé a tyto komentáře srovnám. Uvedu také svůj pohled na komentáře na konci zhodnocení.

Obě se shodují, že pomůcky jsou nenáročné na přípravu. Podle Ritterové jsou vytyčené cíle splnitelné, podle F. také, ale záleží na individualitě žáků (poukazuje na stud před spolužáky). Ritterová se domnívá, že čas určený pro motivaci je dostatečný a kvalitu motivace hodnotí nejlepším stupněm, paní učitelka F. se domnívá, že čas určený pro motivaci je nedostatečný, avšak kvalitu hodnotí kladně. Poslechové, hudebně pohybové (Molekuly na Měsíci) a instrumentální činnosti by podle Ritterové proběhly v pořádku, domnívá se, že žáci rádi reagují na hudbu pohybem, paní F. navrhuje přesunout Molekuly na Měsíci na konec hodiny, z důvodu následující práce ve skupině. Obě hodnotí sebehodnocení nejlepším stupněm a F. dodává, že by žáky nechala přemýšlet i o jejich nápravě (pokud se jim nedařilo).

Paní učitelky se domnívají, že **aktivity** se dostatečně střídaly a udržely by pozornost žáků, přesto F. dodává, že aktivnějším žákům by mohl způsobit přechod z aktivnější činnosti do klidnější činnosti potíže (z Molekul na Měsíci do Kdyby byl vesmír hudbou). Kvalitu aktivit hodnotí jako pěkně zpracované, taktéž i jejich kreativnost. Ritterovou nejvíce zaujalo živé pexeso, poněvadž se domnívá, že žáci mají pexeso v oblibě, odlet na Mars zas ocenila F., která se domnívá, že nutí žáky k zamyšlení a pochopení komunikace jiným než verbálním způsobem. Podle Ritterové by organizační a časové problémy nenastaly, podle F. by mohl nastat organizační problém v již zmíněném přechodu z aktivnější činnosti do klidnější. Obě se shodují v tom, že výuková jednotka dostatečně aktivizuje žáky, podle Ritterové by měla výuková jednotka úspěch, ocenila mezipředmětové vztahy s přírodovědou a dodává, že výuková jednotka rozvíjí paměť, fantazii a tvořivost.

Souhlasím s připomínkami paní učitelky F., motivace by určitě mohla způsobit časovou tíseň, záleží na paměti a rychlosti žáků. Souhlasím také s tím, že některým žákům by mohl způsobit přechod z aktivnější činnosti do klidnější činnosti potíže, jestliže bych sestavovala přípravu pro konkrétní třídu, kterou bych znala, přípravu bych samozřejmě upravila individuálním možnostem žáků, abych nenarušila **aktivizaci** ve výukové jednotce. Přesunula bych tedy aktivnější činnost spíše na konec výukové jednotky pro relaxaci. Ze zpětných vazeb spíše vyvozují, že by tato výuková jednotka z hlediska aktivizace žáků v terénu školy uspěla.

4.6 CELKOVÉ ZHODNOCENÍ ZPĚTNÝCH VAZEB

Ze všech zpětných vazeb vyvozují, že jsem sestavila podnětné přípravy na výukové jednotky. **Aktivizace** žáků by podle učitelek byla ve všech výukových jednotkách dostatečná, ocenily také nápaditost aktivit. Téměř všechny učitelky také oceňovaly motivaci v úvodní části výukové jednotky, protože by dostatečně žáky stimulovala k aktivitám. Téměř se všemi připomínkami jsem souhlasila, avšak většinou souvisely s individuálními možnostmi žáků, se kterými jsem ve svých přípravách nepracovala. Pokud bych tedy věděla, že je ve třídě žák, který má potíže se soustředěním, aktivity bych například přeorganizovala. Z celkového pohledu na zpětné vazby usuzuji, že se mi podařilo splnit můj cíl a sestavila jsem pět didaktických příprav na vyučování s didakticky co nejpodnětnějším aktivizováním.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala možnostmi aktivizace žáků ve výuce hudební výchovy na prvním stupni základní školy. V teoretické části jsem se nejdříve zaměřila na význam hudby a její funkce, které bychom měli naplňovat prostřednictvím hudebních činností. Dále jsem se věnovala také základní triádě hudebnosti, prostřednictvím hudebních činností tuto triádu (vlohy, schopnosti, dovednosti) rozvíjíme. Nadále jsem zmínila hudební vývoj dítěte, který je nutný znát, abychom věděli podle věku žáků, jaké činnosti do výuky zařazovat. Upřesnila jsem, co je pojem **aktivizace** a jaké jsou úspěšné podmínky aktivizování žáků ve výuce. Inspirace v zahraničí nás dovedla k zařazení **tvořivosti** a **aktivit** žáka do hudebně výchovného procesu a vytvoření současné koncepce hudební výchovy. Věnovala jsem se také sestavování přípravy na výukovou jednotku, které také ovlivňuje aktivizaci žáků, záleží na seřazení a výběru jednotlivých aktivit. Zjistila jsem, že vokální a poslechové činnosti jsou nejdůležitějšími činnostmi v hudební výchově, od nich by se měly odvíjet instrumentální a hudebně pohybové činnosti.

V praktické rovině práce jsem navrhla pět didaktických příprav s co nejpodnětějšími aktivizováním žáků. Vycházela jsem z nabytých teoretických znalostí a pokusila se vymyslet kreativní aktivity, které by rozvíjely tvořivost, představivost a fantazii žáků. Pouze jednu přípravu jsem aplikovala v praxi, a to přípravu pro 1. ročník, ostatní přípravy musely být zhodnoceny a okomentovány učitelkami, které jsem kontaktovala. Odučená hodina mi přinesla spoustu zkušeností. Žáky se podařilo velice snadno zaktivizovat a poznala jsem, že se do aktivit opravdu zapojují se zájmem, i přestože pro ně bylo vše nové. Zhodnocení zpětných vazeb od učitelek mi také přineslo mnoho poznatků o tvoření dalších příprav na výukové jednotky. Uvědomila jsem si, na co bych si měla dávat pozor, až budu pracovat s konkrétní třídou. Všechny zpětné vazby mi přinesly inspiraci do mé další pedagogické praxe. Domnívám se, že ze zpětných vazeb vyplynulo, že by všechny přípravy z hlediska aktivizace žáků v terénu školy uspěly, i přes většinou drobné připomínky. Cíl práce byl tedy podle mého názoru splněn.

Téma této práce jsem si vybrala z důvodu toho, že se domnívám, že učitelé ve výuce hudební výchovy žáky dostatečně neaktivizují. Věřím tomu, že se aktivizování žáků v hudební výchově časem zlepší, a že já sama budu prostředků aktivizace co nejvíce využívat.

RESUMÉ

Hlavním cílem diplomové práce bylo sestavit pět didaktických příprav na výukové jednotky pro každý ročník na prvním stupni základní školy s co nejpodnětějším aktivizováním žáků za využití znalostí nastudované literatury. Dále bylo cílem tyto přípravy aplikovat v terénu školy a provést reflexi s ohledem na aktivizaci žáků. Podařilo se pouze u jedné z příprav, poněvadž v důsledku koronavirové krize byla zakázána výuka zpěvu. Alternativou bylo získat zpětné vazby od učitelů, kteří hudební výchovu vyučují, zhodnotit a okomentovat je.

První část diplomové práce se věnovala teoretickým východiskům. Především se věnovala možnostem aktivizování žáků ve výuce hudební výchovy, východiskům současné koncepce hudební výchovy, jejich začlenění do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a v neposlední řadě hudebním činnostem.

V praktické části byly zpracovány didaktické přípravy pro každý ročník na prvním stupni základní školy. Za přípravou je uvedena reflexe nebo zhodnocení zpětné vazby od učitelů na připravenou výukovou jednotku. Z aplikované přípravy na výukovou jednotku pro první ročník vyplynulo, že jsem dostatečně žáky aktivizovala a do činností se zapojovali s viditelným zájmem. Ze všech zhodnocení zpětných vazeb od učitelů vyplynulo, že jsem připravila dostatečně aktivizující přípravy na výukové jednotky, které rozvíjejí tvořivost, fantazii a představivost žáků a především, které by v terénu školy byly úspěšné právě z hlediska aktivizace žáků. S ohledem na tyto skutečnosti byl cíl práce splněn.

SUMMARY

The main goal of the thesis was to compile five didactic preparations for learning units for each year of primary school with the most stimulating activation of pupils using the knowledge of the studied literature. Furthermore, the aim was to apply these preparations in the school field and make a reflection with regard to the activation of pupils. Only one of the preparations was successful, as singing was banned due to the coronavirus crisis. An alternative was to get feedback from music teachers, evaluate and comment them.

The first part of the thesis dealt with the theoretical background. Above all, she focused on the possibilities of activating pupils in the teaching of music education, the basis of the current concept of music education, their inclusion in the Framework Education Programme for Elementary Education and, last but not least, music activities.

In the practical part, didactic preparations for each year of primary school were processed. The preparation is followed by a reflection or evaluation of feedback from teachers on the prepared learning unit. The applied preparation for the learning unit for the first year of primary school showed that I had sufficiently activated pupils and that they were involved in the activities with visible interest. All evaluations of feedback from teachers showed that I have sufficiently activated preparations for learning units that develop the creativity, fantasy and imagination of pupils, and especially that they would be successful in the field of school in regard of activating students. With regard to these facts, the aim of the work was met.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

1. ARPICZ. Libuše 1/15 (Bedřich Smetana) 1. dějství, předehra / overture. *YouTube*. [Online] 18. září 2010. [Citace: 21. březen 2021.]
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jf46A0C3KZU&t=212s>.
2. ARPICZ. Libuše 3/15 (Bedřich Smetana) 1. dějství, Libušin soud 1/3. *YouTube*. [Online] 26. listopad 2010. [Citace: 22. únor 2021.]
Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=pC_pRr__fxQ.
3. Cembalo [obrázek]. *Dorotheum*. [Online] [Citace: 30. březen 2021.]
Dostupné z: <https://www.dorotheum.com/cz/1/3305045/>.
4. DANIEL, Ladislav. *Metodika hudební výchovy: know how učitele hudební výchovy*. 2.vyd. Ostrava : Montanex, 1992. ISBN 80-85300-98-2.
5. EWHAGLAB. Full-body Animation of Human Locomotion in Reduced Gravity using Physics-based Control. *YouTube*. [Online] 17. únor 2017. [Citace: 3. březen 2021.]
Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=y14cNQvWVyQ>.
6. FEITSCHER, Georg. Cello front side [obrázek]. *Wikipedie*. [Online] 11. únor 2010. [Citace: 30. březen 2021.] Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Violoncello>.
7. HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 1.stupně zákl.školy : Kterak uši naladiti, aby se srdce radovalo*. Praha : Scientia, 1994. ISBN 80-85827-56-5.
8. Hnědé housle s pouzdem, smyčcem a příslušenstvím [obrázek]. *All-In Pokershop.cz*. [Online] [Citace: 30. březen 2021.] Dostupné z: https://www.all-in-pokershop.cz/all-in_pokershop/eshop/15-1-Hudebni-nastroje/0/5/678-4-4-housle-s-pouzdem-i-smyccem-hnede.
9. HOLAS, Milan. *Didaktika profesionální hudební výchovy*. Praha : Ritornel, 1999. ISBN 80-902-638-0-1.
10. JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové : Orlice, 2002. ISBN 80-903115-7-1.
11. Jupka dámská z Hluku [obrázek]. *Lidové tradice a řemesla*. [Online] [Citace: 24. únor 2021.]
Dostupné z: <http://lidove-kroje.cz/fotogalerie/krojova-vyroba/siti-kroju/damske-jupky-plysky-kacabaje-lajbly>.
12. KLEINOVÁ, Eliška a LAUDOVÁ, Věra. *Klavírní škola pro SPgŠ*. Praha : Editio Supraphon, 1986.

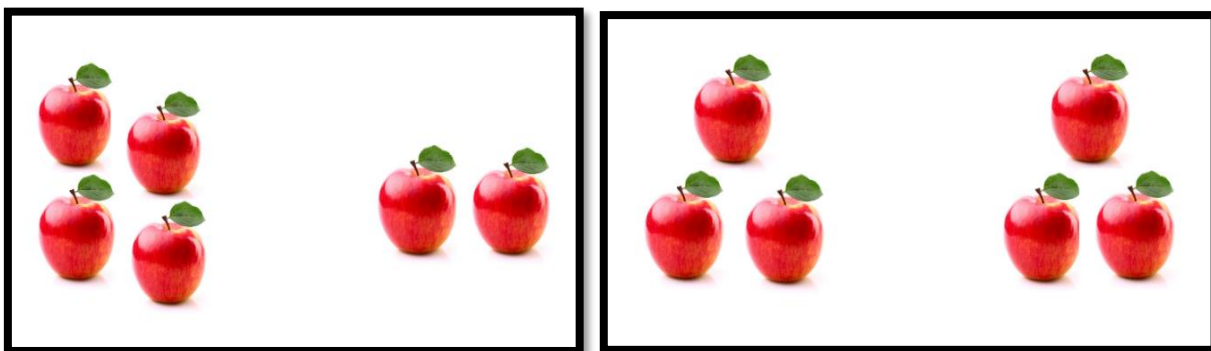
13. KURKOVÁ, Libuše. *Dětská tvořivost v hudbě a pohybu: pro lidové školy umění : didakticko-metodický text pro 1. stupeň hudebních a tanečních oborů lidových škol umění*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1981.
14. LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha : SPN, 1998. ISBN 80-7235-027-7.
15. LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha : SPN, 1998. ISBN 80-7235-028-5.
16. LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha : SPN, 1999. ISBN 80-7235-092-7.
17. LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy: učebnice zpracovaná podle osnov vzdělávacího programu Základní škola*. Praha : SPN, 1998. ISBN 80-7235-050-1.
18. LOKŠOVÁ, Irena. *Tvořivé vyučování*. Praha : Grada, 2003. ISBN 80-247-0374-2.
19. LÝSEK, František. *Metodika hudební výchovy v 1.-5. ročníku ZDŠ: učebnice pro pedagogické fakulty*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1975.
20. MŠMT. Metodický portál RVP.cz. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [Online] leden 2021. [Citace: 21. duben 2021.] Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/.
21. Nafukovací balónek červený [obrázek]. *Remauh*. [Online] [Citace: 24. únor 2021.] Dostupné z: <https://www.remauh.cz/nafukovaci-balonek-cervený-30cm-12quot-2-P/>.
22. PÁNKOVÁ, Jarmila, POBUDOVÁ Lenka, POSPÍŠILOVÁ Lenka, ROUBOVÁ Ludmila, SLAVÍKOVÁ Marie a TICHÁ Alena. *Hudební výchova : pracovní učebnice pro 1. ročník základní školy*. Plzeň : Fraus, 2015. ISBN 978-80-7489-251-6.
23. PATRIC_HOLMAN. Staré pověsti České-O Přemyslovi. *YouTube*. [Online] 5. duben 2015. [Citace: 20. duben 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=OGO1axnYUzc>.
24. PATRIC_HOLMAN. Staré pověsti česke-O Libuši. *YouTube*. [Online] 5. duben 2015. [Citace: 20. duben 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CoLoiXx0U4Y>.
25. PECHÁČEK, Stanislav a Hana VÁŇOVÁ.. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0365-9..
26. PRAACH. *Didaktické zpracování vybraných cášských a pražských pověstí pro předškolní a mladší školní děti*. [Online] [Citace: 20. březen 2021.] Dostupné z: <https://www.pedevropska.cz/upl/2%20Pov%C4%9Bst%20o%20P%C5%99emyslovi.pdf>

27. SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha : Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.
28. SEDLÁK, František. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole Vyd. 2*. Praha : SPN, 1983.
29. SEDLÁK, František. a SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy I: na prvním stupni základní školy*. Praha : SPN, 1985.
30. Sehr schöner Kontrabass Johannes Rubner [obrázek]. *Ebay*. [Online] 29. listopad 2020. [Citace: 30. březen 2021.] Dostupné z: <https://www.ebay.com/itm/Sehr-schoener-Kontrabass-Johannes-Rubner-Markneukirchen-2015-/382856604973>.
31. SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha : ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
32. SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. Plzeň : Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-7043-261-6.
33. ŠÍHAL, Jaroslav a VODŇANSKÝ, Jan. Rampouch [obrázek/noty]. *Výtvarná výchova*. [Online] [Citace: 19. duben 2021.] Dostupné z: <http://vytvarna-vychova.cz/rampouch/>.
34. ŠKOLA_HROU. Sedí Liška - zobcová flétna. *YouTube*. [Online] 29. leden 2015. [Citace: 19. duben 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=3tq4vjhX3G0>.
35. TEML, Jiří a BALÍK, Jindřich. Muzikanstká rodina [obrázek/noty]. *Pinterest*. [Online] [Citace: 24. únor 2021.] Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/211035932516197158/visual-search/?x=16&y=15&w=530&h=478&cropSource=6>.
36. THERENDER_GAMES. Tvorba hudby - FL Studio 11 // 3. *YouTube*. [Online] 11. březen 2015. [Citace: 3. březen 2021.] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=SsEr6clT_Wg.
37. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha : Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
38. Yamaha VA 5S 14 Viola [obrázek]. *Thomann*. [Online] [Citace: 30. březen 2021.] Dostupné z: https://www.thomann.de/cz/yamaha_va_5s_14_viola_14.htm.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha 1: Obrázky s jablky	II
Příloha 2: Obrázek balonku použitý u dechového cvičení	II
Příloha 3: Rozezpívání <i>Sedí liška pod dubem</i>	III
Příloha 4: Rozezpívání <i>Kukulenka ku-ku seděla na buku</i>	IV
Příloha 5: Píseň <i>Měla babka čtyři jabka</i>	V
Příloha 6: Jupka	VI
Příloha 7: Rytmická cvičení (vlastní tvorba).....	VI
Příloha 8: Příklad myšlenkové mapy	VII
Příloha 9: Hraní na předměty	VIII
Příloha 10: Přidávání a ubírání předmětů.....	VIII
Příloha 11: Hlasové cvičení.....	VIII
Příloha 12: Píseň <i>Muzikantská rodina</i>	IX
Příloha 13: Vytvoření partitury	X
Příloha 14: Píseň <i>Rampouch</i>	XI
Příloha 15: Seznámení s nástroji, obrázky cembalo, housle, violoncello, kontrabas, viola	XII
Příloha 16: Báseň ke skladbě <i>Zima</i>	XIII
Příloha 17: Partitura k zesílení zvuku	XIV
Příloha 18: Pověst o Libuši a Přemyslovi	XV
Příloha 19: Obrázky z pověsti (pořízené z videí).....	XVI
Příloha 20: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 2. ročník	XVIII
Příloha 21: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 3. ročník	XX
Příloha 22: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 4. ročník	XXII
Příloha 23: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 5. ročník	XXIV

Příloha 1: Obrázky s jablky**Příloha 2:** Obrázek balonku použitý u dechového cvičení⁶⁵

⁶⁵ Nafukovací balónek červený [obrázek]. *Remauh*. [Online] [Citace: 24. únor 2021.] Dostupné z: <https://www.remauh.cz/nafukovaci-balonek-cervený-30cm-12quot-2-P/>.

Příloha 3: Rozezpívání *Sedí liška pod dubem*⁶⁶

1. SEDÍ LIŠKA POD DUBEM

Se - dí liš - ka pod du - bem má piš - ťal - ku a bu - ben
na piš - ťal ku pís - ká a na bu - ben tříš - ká

⁶⁶ ŠKOLA_HROU. Sedí Liška – zobcová flétna. *YouTube*. [Online] 29. leden 2015. [Citace: 19. duben 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=3tq4vjhX3G0>.

Příloha 4: Rozzpívání *Kukulěnka ku-ku seděla na buku*⁶⁷*Kukulěnka ku-ku seděla na buku*

The musical score is written in 3/4 time and consists of two systems. The first system contains the first six measures of the melody and accompaniment. The second system starts at measure 7 and includes a repeat sign at the end. The lyrics are written below the melody line.

Lyrics for the first system:
 Ku-ku-len - ka ku - ku se-dě-la na bu - ku. Ku-ku-len - ka ku - ku

Lyrics for the second system:
 se-dě-la na bu - ku. Ku-ku-len - ka ku - ku se-dě-la na bu - ku.

The score includes a first ending bracket over the final two measures of the second system, with the word "ad." written above it.

⁶⁷ Převzato z not z katedry

Příloha 5: Píseň *Měla babka čtyři jabka*⁶⁸

Mazurka

● Vytvořte předejru

Mě-la bab-ka, čty-ři jab-ka, a dě-dou-šek
Dej mi, bab-ko, jed-no jab-ko, bu-de-me mít

jen dvě, Tra-la, la, la...
stej - ně.

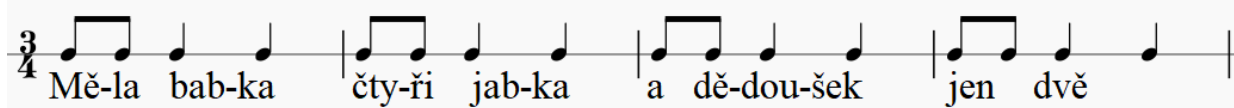
Es Es Es B⁷ B⁷ Es Es B⁷ Es

⁶⁸ KLEINOVÁ, Eliška a LAUDOVÁ, Věra. 1986. *Klavírní škola pro SPgŠ pro 3. ročník*. Praha: Editio Supraphon, 1986, str. 123.

Příloha 6: Jupka⁶⁹

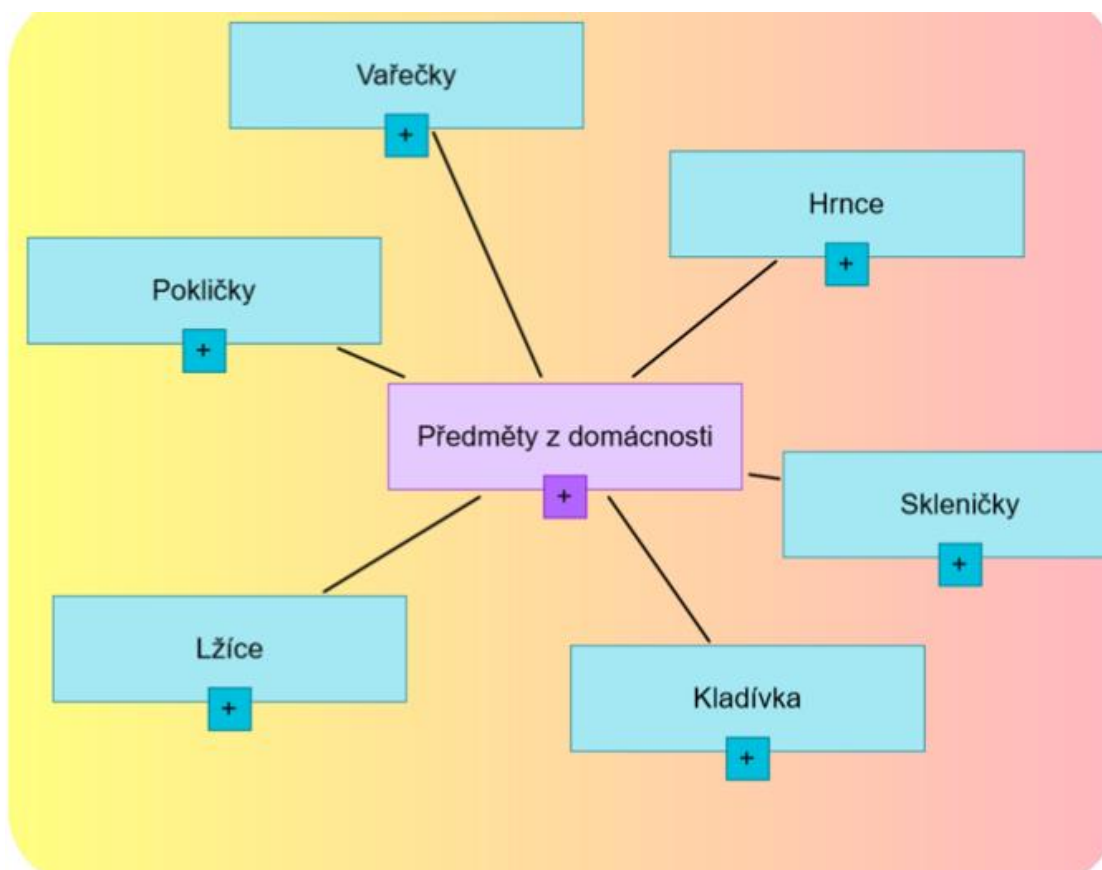
Příloha 7: Rytmická cvičení (vlastní tvorba)

Rytmická cvičení

1. vzorec - bouchání do lavice
2. vrozec - bouchání do lavice/tleskání
3. vzorec - bouchání do lavice/tlesk/dup

⁶⁹ Jupka dámská z Hluku [obrázek]. *Lidové tradice a řemesla*. [Online] [Citace: 24. únor 2021.] Dostupné z: <http://lidove-kroje.cz/fotogalerie/krojova-vyroba/siti-kroju/damske-jupky-plysky-kacabaje-lajbly>.

Příloha 8: Příklad myšlenkové mapy

Příloha 9: Hraní na předměty

	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Kladívko a prkýnko	o	o	o	o												
Pokličky					o	o	o	o								
Sklenička se lžičkou									o	o	o	o				
Varečky													o	o	o	o

Příloha 10: Přidávání a ubírání předmětů

	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Kladívko a prkýnko	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪				
Pokličky					♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	
Sklenička se lžičkou							♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪
Varečky								♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪	♪

Příloha 11: Hlasové cvičení⁷⁰

Ta - dy, ta - dy je. Ňa - mi, Ňa - mi Ňam.

⁷⁰ PÁNKOVÁ, Jarmila, POBUDOVÁ Lenka, POSPÍŠILOVÁ Lenka, ROUBOVÁ Ludmila, SLAVÍKOVÁ Marie a TICHÁ Alena. *Hudební výchova : pracovní učebnice pro 1. ročník základní školy*. Plzeň : Fraus, 2015, ISBN 978-80-7489-251-6, str. 20.

Příloha 12: Píseň *Muzikantská rodina*⁷¹**MUZIKANTSKÁ RODINA**

*hudba: Jiří Teml
slova: Jindřich Balík*

Živě

Tá - ta vče - ra v ša - tní - ku za - tlou - kal pár hře - bí - ků.

Bum, bum, bum (pěstí do dřeva) až se třá - sl ce - lý dům.

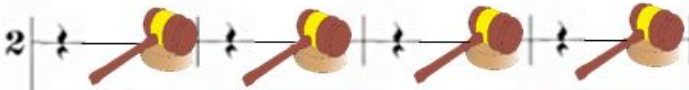
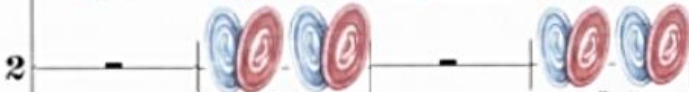

<p>2. <i>V kuchyni zas maminka
každou chvíli zacinká
pokličkou, (pokličky)
velkou nebo maličkou.</i></p>	<p>4. <i>I náš Věna ze zvyku
umí dělat muziku:
panečku, (dvě vařečky)
vařečkou o vařečku.</i></p>
<p>3. <i>Naše malá Monika
taky v hudbě vyniká.
Ta hraje (lžičkou o sklenku)
na skleničku od čaje.</i></p>	<p>5. <i>Když my hrajem do-re-mi,
každá pozná, co jsme my:
jediná (všechno)
muzikantská rodina.</i></p>

⁷¹ TEML, Jiří a BALÍK, Jindřich. Muzikantská rodina [obrázek/noty]. *Pinterest*. [Online] [Citace: 24. únor 2021.] Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/211035932516197158/visual-search/?x=16&y=15&w=530&h=478&cropSource=6>.

Příloha 13: Vytvoření partitury⁷²VÁŽENÍ MISTŘÍ!

Teď to uděláme jinak. Vezměte si volný list papíru, nakreslete čtyři vodorovné čáry nad sebou, tak jak to vidíte na spodním obrázku. Máte? – Výborně, můžeme začít komponovat. Co znamená to podivné slovo **KOMPONOVAT**? Přece sestavovat, skládat. Zkrátka, sami budeme vymýšlet hudbu pro kuchyňskou kapelu.

1. Vybereme nástroje,
2. každý prázdný řádek rozdělíme na čtyři díly – **TAKTY**.
3. Takty zaplníme kroužky, notami, případně malými obrázky. Tak vznikne naše první **PARTITURA**.
4. Zahrajeme si podle ní. Kde není obrázek, nehrajeme.

Kladívko a prkýnko	2	
Pokličky	2	
Sklenička se lžičkou	2	
Varečky	2	
		1. takt 2. takt 3. takt 4. takt

⁷² HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 1. stupně zákl. školy : Kterak uši naladiti, aby se srdce radovalo*. Praha : Scientia, 1994. ISBN 80-85827-56-5.

Příloha 14: Píseň *Rampouch*⁷³

RAMPOUCH

J. Šíhal / Jan Vodňanský

1. Ram-pouch sem, ram-pouch tam, cin-ká a já po-slou-chám. Ram-pouch sem, ram-pouch tam
Cin-ká-ní ram-pou-ší zněl-ku na mě vyz-kou-ší, ram-pouch sem, ram-pouch tam

a já po-slou-chám. Tam, kde kvet-ly bla-tou-chy, tam teď ros-tou ram-pou-chy,
a-ni ne-du-tám.

Mráz dal vo-du do le-du, zpí-vá-me si ko-le-du.

2. Rampouch sem, rampouch tam
cinká a já poslouchám
rampouch sem, rampouch tam
ani nedutám.

Rampouch sed, na rampouch,
cink a už by do nás bouch.
Rampouch sem, rampouch tam
a já utíkám.

⁷³ ŠÍHAL, Jaroslav a VODŇANSKÝ, Jan. Rampouch [obrázek/noty]. *Výtvarná výchova*. [Online] [Citace: 19. duben 2021.] Dostupné z: <http://vytvarna-vychova.cz/rampouch/>.

Příloha 15: Seznámení s nástroji, obrázky cembalo⁷⁴, housle⁷⁵, violoncello⁷⁶, kontrabas⁷⁷, viola⁷⁸

Cembalo

Housle

Violoncello

Kontrabas

Viola

⁷⁴ Cembalo [obrázek]. *Dorotheum*. [Online] [Citace: 30. březen 2021.] Dostupný z: <https://www.dorotheum.com/cz/1/3305045/>.

⁷⁵ Hnědé housle s pouzdrem, smyčcem a příslušenstvím [obrázek]. *All-In Pokershop.cz*. [Online] [Citace: 30. březen 2021.] Dostupný na WWW: https://www.all-in-pokershop.cz/all-in_pokershop/eshop/15-1-Hudebni-nastroje/0/5/678-4-4-housle-s-pouzdem-i-smyccem-hnede.

⁷⁶ FEITSCHER, Georg. 2010. Cello front side [obrázek]. *Wikipedie*. [online] 11. únor 2010. [Citace: 30. březen 2021.] Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Violoncello>.

⁷⁷ Sehr schöner Kontrabass Johannes Rubner [obrázek]. *Ebay*. [online] 29. listopad 2020. [Citace: 30. březen 2021.] Dostupné z: <https://www.ebay.com/itm/Sehr-schoener-Kontrabass-Johannes-Rubner-Markneukirchen-2015-/382856604973>.

⁷⁸ Yamaha VA 5S 14 Viola [obrázek]. *Thomann*. [online] [Citace: 30. březen 2021.] Dostupné z: https://www.thomann.de/cz/yamaha_va_5s_14_viola_14.htm.

Příloha 16: Báseň ke skladbě *Zima*⁷⁹

Jednotlivé hudební věty koncertu *Zima* jsou v partituře uvedeny následujícím textem:

- Zima: 1. Chvění v mrazivém větru
 2. U ohně lze přečkat nepohodu
 3. Procházka po ledě končí mnohdy pádem, ale i zima má své radosti

Zima

Třást se promrzlý uprostřed ledových závějí
 pod krutým dechem strašlivého Větru,
 běžet a co chvíli podupávat;
 a cvakat zuby z té hrozitánské zimy;

trávit u krbu poklidné a příjemné dny,
 zatímco stovky jiných venku smáčí déšť;

kráčet po ledu, pomalými krůčky,
 ze strachu, abychom neupadli;

naopak uklouznout při rychlé chůzi, upadnout,
 znovu se pustit přes led, běžet co nejrychleji,
 až nakonec led pukne a rozlomí se;

cítit, jak z železných vrat duje
 Sirocco, Boreáš a všechny ty bojovné Větry
 – to je zima – se všemi radostmi, které přináší.

⁷⁹LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha : SPN, 1999. ISBN 80-7235-092-7, str. 44.

Příloha 17: Partitura k zesílení zvuku⁸⁰

Ke hře rytmu jednotlivých nástrojů použijeme dostupné „hudební“ nástroje - třeba i improvizované - kuchyňské nádobí, kamínky, dřívka apod. Nástupy jednotlivých skupin řídíme podle následující partitury, která odpovídá skutečnému rytmu 1. věty koncertu *Zima*.

The musical score consists of five staves, each with a treble clef and a common time signature (C). The instruments are labeled on the left: sólové housle (solo violin), 1. housle (1st violin), 2. housle (2nd violin), violy (viola), and kontrabasy violoncella (double bass/cello). The rhythm is a steady eighth-note pattern. The dynamic marking *p* (piano) is placed at the beginning of each instrument's entry. The solo violin enters in the fifth measure, while the other instruments enter progressively earlier.

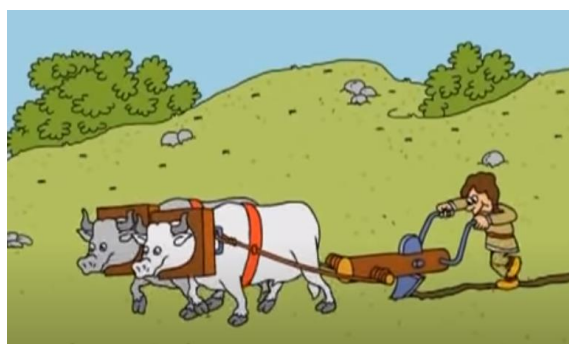
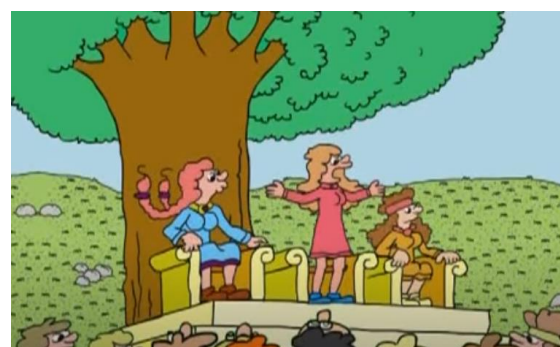
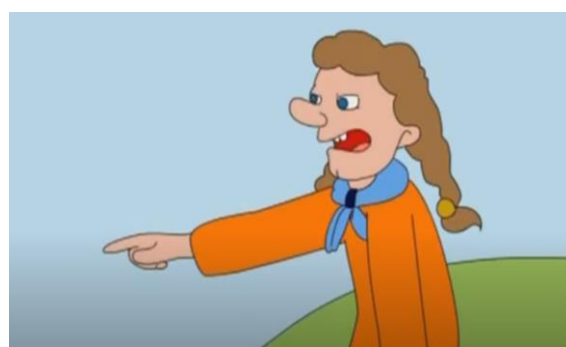
⁸⁰LIŠKOVÁ, Marie. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha : SPN, 1999. ISBN 80-7235-092-7, str. 45.

Příloha 18: Pověst o Libuši a Přemyslovi⁸¹

Kněžna Libuše vládla moudře na Vyšehradě a spravedlivě soudila sousedské spory. Lidé ji měli rádi a respektovali její rozhodnutí. Jednoho dne však na Vyšehrad přišli dva rozhádání sousedé. Hádali se o pole, jeden obviňoval druhého, že posunul jeho hranice. Libuše svolala sněm, který oba sousedy vyslechl. Všichni čekali na její rozsudek. Kněžna se zamyslela, poradila se se sněmem a rozhodla: „Mladší je v právu, jemu pole připadne.“ Muž, který spor prohrál, se velmi rozzlobil: „Ženy mají dlouhé vlasy, ale krátký rozum! Hanba mužům, kterým žena vládne!!!“ Kněžnu Libuši jeho slova mrzela, ale uvědomila si, že muž by přece jenom mohl vládnout lépe a ona by nemusela být stále sama. Nakonec oznámila: „Ano, jsem jenom žena a jako žena se chovám. Nesoudím vás pevnou rukou jako muž, a vy si toho nevážíte. Chcete knížete, máte ho mít. Jděte za mým koněm a tam, kde se zastaví, najdete budoucího knížete.“ Druhý den ráno se na cestu připravili poslové. Nevěděli, kam pojedou, ani jak dlouho bude jejich cesta trvat. Poté vypustili Libušina bělouše ze stáje, na sedlo mu naložili knížecí plášť a otevřeli bránu dvorce. Běloušek se vydal na cestu a poselstvo ho následovalo.

Tři dny a tři noci putovali směrem na západ. Zdálo se, že kůň cestu zná. Třetího dne dorazili k říčce Bílině. Na jejím břehu stála osada jménem Stadice. Za osadou oral pole nějaký muž. Dva zapřažené volky poháněl lískovým prutem. U toho muže se běloušek zastavil a poslové poznali, že jsou u cíle. Nejstarší z poslů ho oslovil: „Jak se jmenuješ?“ A orač odpověděl: „Mé jméno je Přemysl.“ „Přemysle, naše kněžna a my všichni si přejeme, aby ses stal naším knížetem a po tobě i tví potomci. Přemysl zarazil lískový prut do země a odpověděl jim: „Bohužel jsem nestihl tento lán doorat. Kdybyste přišli později, naše země by nikdy nepoznala hlad.“ Vtom vyrostly z proutku tři větévky a na nich se zazelenalo listí. Poslové užasli. Náhle dvě větvičky uschly, zůstala jen jedna. „To znamená,“ vysvětlil Přemysl, „že v zemi bude chtít panovat více panovníků, ale vládnout bude jenom jeden z nich.“ Poslové pomohli Přemyslovi převléct se do knížecích šatů a velmi se divili, že si Přemysl s sebou bere i své staré lýčené střevice, které tenkrát nosili jen chudí rolníci. „Proč je nenecháš zde?“ ptali se ho. „Chci, aby mí potomci věděli, odkud pocházejí a nikdy se nad nikoho nepovyšovali.“ Když Přemysl dorazil na Vyšehrad, oženil se s Libuší. Přemysl, zvaný Orač, vládł moudře a spravedlivě. Stal se zakladatelem slavného rodu Přemyslovců, který v Čechách vládł až do roku 1306.

⁸¹ PRAACH. *Didaktické zpracování vybraných cášských a pražských pověstí pro předškolní a mladší školní děti*. [Online] [Citace: 20. březen 2021.] Dostupné z: <https://www.pedevropska.cz/upl/2%20Pov%C4%9Bst%20o%20P%C5%99emyslovi.pdf>.

Příloha 19: Obrázky z pověsti (pořízené z videí⁸²⁾⁸³

⁸² PATRIC_HOLMAN. Staré pověsti České-O Přemyslovi. *YouTube*. [online] 5. duben 2015. [Citace: 20. duben 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=OGO1axnYUzc>.

⁸³ PATRIC_HOLMAN. Staré pověsti české-O Libuši. *YouTube*. [online]. Patric Holman, Staré pověsti české, 5. duben 2015. [Citace: 20. duben 2021.] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CoLoiXx0U4Y>.

Příloha 20: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 2. ročník

Zpětná vazba na přípravu na vyučování

Prosím o vyplnění otázek, které se týkají výukové jednotky pro **2. ročník**. U většiny otázek se nachází škála od 1–5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení a 5 nejhorší hodnocení. Vedle škály je také červený kroužek, který prosím přesuňte na vybrané číslo. Je-li to možné, přidejte prosím také stručný, ale výstižný komentář.

1. Myslíte si, že pomůcky použité v přípravě jsou nenáročné na přípravu?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

2. Jsou vytyčené cíle pro žáky splnitelné vzhledem k aktivizaci žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

3. Ohodnoťte motivaci z hlediska trvání:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

4. Ohodnoťte motivaci z hlediska kvality:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

5. Ohodnoťte přípravná cvičení z hlediska aktivizace žáků:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

6. Proběhl by nácvik písňe v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

7. Ohodnoťte způsob sebehodnocení s žáky na konci hodiny:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

8. Myslíte si, že se aktivity dostatečně měnily a udržely by pozornost žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

9. Ohodnoťte kvalitu aktivit pro žáky:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

10. Jsou podle vás aktivity kreativní a rozvíjí tak tvořivost žáků?

Komentář:

11. Která aktivita vás nejvíce zaujala? Zdůvodněte:

Komentář:

12. Mohl by nastat nějaký organizační problém? Jaký?

Komentář:

13. Myslíte, že by mohla nastat časová tíseň? Své rozhodnutí zdůvodněte:

Komentář:

14. Myslíte si, že vyučovací hodina dostatečně aktivizuje žáky?

Komentář:

15. Celkové hodnocení vyučovací jednotky:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

Příloha 21: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 3. ročník**Zpětná vazba na přípravu na vyučování**

Prosím o vyplnění otázek, které se týkají vyučovací jednotky pro **3. ročník**. U většiny otázek se nachází škála od 1–5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení a 5 nejhorší hodnocení. Vedle škály je také červený kroužek, který prosím přesuňte na vybrané číslo. Je-li to možné, přidejte prosím také stručný, ale výstižný komentář.

1. Myslíte si, že pomůcky použité v přípravě jsou nenáročné na přípravu?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

2. Jsou vytyčené cíle pro žáky splnitelné z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

3. Ohodnoťte motivaci z hlediska trvání:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

4. Ohodnoťte motivaci z hlediska kvality:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

5. Ohodnoťte dechová a hlasová cvičení z hlediska aktivizace žáků:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

6. Proběhly by vokální činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

7. Ohodnoťte přípravná cvičení k poslechu:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

8. Proběhly by poslechové činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

9. Proběhly by instrumentální činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

10. Ohodnoťte způsob sebehodnocení s žáky na konci hodiny:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

11. Myslíte si, že se aktivity dostatečně měnily a udržely by pozornost žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

12. Ohodnoťte kvalitu aktivit pro žáky:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

13. Jsou podle vás aktivity kreativní a rozvíjí tak tvořivost žáků?

Komentář:

14. Která aktivita vás nejvíce zaujala? Zdůvodněte:

Komentář:

15. Mohl by nastat nějaký organizační problém? Jaký?

Komentář:

16. Myslíte, že by mohla nastat časová tíseň? Své rozhodnutí zdůvodněte:

Komentář:

17. Myslíte si, že vyučovací hodina dostatečně aktivizuje žáky?

Komentář:

18. Celkové hodnocení vyučovací jednotky:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

Příloha 22: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 4. ročník

Zpětná vazba na přípravu na vyučování

Prosím o vyplnění otázek, které se týkají vyučovací jednotky pro **4. ročník**. U většiny otázek se nachází škála od 1–5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení a 5 nejhorší hodnocení. Vedle škály je také červený kroužek, který prosím přesuňte na vybrané číslo. Je-li to možné, přidejte prosím také stručný, ale výstižný komentář.

1. Myslíte si, že je vhodné spojení vlastivědy a hudební výchovy?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

2. Myslíte si, že pomůcky použité v přípravě jsou nenáročné na přípravu?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

3. Jsou vytyčené cíle pro žáky splnitelné z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

4. Ohodnoťte motivaci z hlediska trvání:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

5. Ohodnoťte motivaci z hlediska kvality:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

6. Proběhly by instrumentální činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

7. Proběhly by poslechové činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

8. Ohodnořte způsob sebehodnocení řáků na konci hodiny:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

9. Myslíte si, že se aktivity dostatečně měnily a udržely by pozornost řáků?

☐	1	2	3	4	5
-----------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

10. Ohodnořte kvalitu aktivit pro řáky:

☐	1	2	3	4	5
-----------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

11. Jsou podle vás aktivity kreativní a rozvíjí tak tvořivost řáků?

Komentář:

12. Která aktivita vás nejvíce zaujala? Zdůvodněte:

Komentář:

13. Mohl by nastat nějaký organizační problém? Jaký?

Komentář:

14. Myslíte, že by mohla nastat časová tíseň? Své rozhodnutí zdůvodněte:

Komentář:

15. Myslíte si, že vyučovací hodina dostatečně aktivizuje řáky?

Komentář:

16. Celkové hodnocení vyučovací jednotky:

☐	1	2	3	4	5
-----------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

Příloha 23: Dotazník pro zpětnou vazbu pro 5. ročník**Zpětná vazba na přípravu na vyučování**

Prosím o vyplnění otázek, které se týkají vyučovací jednotky pro **5. ročník**. U většiny otázek se nachází škála od 1–5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení a 5 nejhorší hodnocení. Vedle škály je také červený kroužek, který prosím přesuňte na vybrané číslo. Je-li to možné, přidejte prosím také stručný, ale výstižný komentář.

1. Myslíte si, že pomůcky použité v přípravě jsou nenáročné na přípravu?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

2. Jsou vytyčené cíle pro žáky splnitelné z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

3. Ohodnoťte motivaci z hlediska trvání:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

4. Ohodnoťte motivaci z hlediska kvality:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

5. Proběhly by poslechové činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

6. Proběhly by hudebně pohybové (Molekuly na Měsíci) činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

7. Proběhly by instrumentální činnosti v pořádku z hlediska aktivizace žáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

8. Ohodnořte způsob sebehodnocení řáků na konci hodiny:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

9. Myslíte si, že se aktivity dostatečně měnily a udržely by pozornost řáků?

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

10. Ohodnořte kvalitu aktivit pro řáky:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář:

11. Jsou podle vás aktivity kreativní a rozvíjí tak tvořivost řáků?

Komentář:

12. Která aktivita vás nejvíce zaujala? Zdůvodněte:

Komentář:

13. Mohl by nastat nějaký organizační problém? Jaký?

Komentář:

14. Myslíte, že by mohla nastat časová tíseň? Své rozhodnutí zdůvodněte:

Komentář:

15. Myslíte si, že vyučovací hodina dostatečně aktivizuje řáky?

Komentář:

16. Celkové hodnocení vyučovací jednotky:

☒	1	2	3	4	5
----------------------------------	---	---	---	---	---

Komentář: